

+

Gymnasieskolors arbete för att främja elevers hälsa

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning	5
Vad Skolinspektionen har granskat	5
Viktigaste iakttagelserna	6
Inledning	9
Därför granskar vi arbetet för att främja gymnasieelevernas hälsa	10
Undervisning om hälsa svarar sällan upp mot elevernas behov	11
Utveckling av ett gott skolklimat kräver mer än åtgärder och identifiering av risker	12
Elevhälsans professioner används inte som strategisk resurs.....	12
Det hälsofrämjande perspektivet saknas ofta i skolors systematiska kvalitetsarbete	13
Syfte och frågeställningar	13
Granskningens genomförande	13
Detta visar granskningen	15
Elevers möjligheter att utveckla kunskaper om hälsa och risk- och friskfaktorer.....	15
Elevernas möjligheter att utveckla kunskaper om hälsa skiljer sig mellan och inom skolor	15
Upplägg och organisation påverkar elevernas möjligheter att utveckla kunskaper.....	18
Vissa skolor ger eleverna goda möjligheter att utveckla kunskap om hälsa..	21
Utbildningens utformning ur ett hälsoperspektiv	23
Olika utgångspunkter i skolors aktiva arbete för gemenskap.....	23
Fysisk aktivitet och god kosthållning har ingen framträdande plats	25
Samverkan i hälsofrämjande syfte sker sällan.....	27
Utformningen av utbildningen ur ett hälsoperspektiv är starkt påverkat av pandemin	29
Hälsoperspektivets del i det systematiska kvalitetsarbetet.....	30
Elevers hälsa följs upp men analyseras inte på gruppnivå	30
Elevhälsans olika kompetenser behöver användas mer strategiskt	33
Avslutande diskussion	35
Överblick saknas över vilka kunskaper om hälsa elever får	35
Behov av att ta höjd för skillnader när elever läser olika kurser	36
Eleverna behöver ges mer likvärdiga möjligheter att utveckla kunskaper om hälsa.....	36

Undervisning som sällan utgår från elevernas behov	37
Ett bredare arbete med gemenskap ger elever större möjligheter till tillhörighet, delaktighet och engagemang.....	37
Kvaliteten i det hälsofrämjande arbetet hämmas av fragmentisering och oklar arbetsfördelning.....	38
Behov av systematik och en hållbar organisation för hälsa.....	39
Referenser	41
Bilagor.....	44

Tematisk kvalitetsgranskning 2021

Diarienummer: 400-2019:6185

Förord

Skolinspektionen har i uppdrag att granska kvaliteten i sådan utbildning och pedagogisk verksamhet som står under myndighetens tillsyn. Granskningen innebär en detaljerad och systematisk undersökning av verksamhetens kvalitet i förhållande till nationella mål och riktlinjer inom ett avgränsat område. Utgångspunkten är alla barns och elevers lika rätt till en god utbildning i en trygg miljö.

Huvudsyftet med Skolinspektionens övergripande rapporter är att presentera en nulägesbild av kvaliteten inom ett avgränsat område. Granskningarna gör tydligt vad som behöver förbättras för att i högre grad nå målen för verksamheten inom det aktuella området. Rapporterna innehåller även beskrivningar av väl fungerande inslag och framgångsfaktorer.

Skolinspektionens iakttagelser, analyser och bedömningar redovisas dels i form av enskilda beslut till de granskade skolorna och skolhuvudmännen, dels i denna övergripande och sammanfattande rapport. Genom beskrivningar av viktiga kvalitetsaspekter inom granskningsområdet avser rapporten vara användbar även för skolor som inte har granskats. Viktigt att känna till är att när Skolinspektionen granskar enskilda skolor riktar vi oss till ansvariga för skolan, rektorer och huvudmän. Vi bedömer således inte enskilda lärares arbete. Däremot intervjuar vi lärare och genomför eventuella observationer för att genom exempel få en samlad bild. Det är rektorer och huvudmän som ansvarar för att ge förutsättningar för att undervisningen och utbildningen kan utvecklas.

Rapporten redovisar resultatet av Skolinspektionens kvalitetsgranskning med inriktning mot skolhuvudmäns och skolors insatser för att främja elevers hälsa i gymnasieskolan. Iakttagelserna och slutsatserna gäller de 28 skolhuvudmän och 28 gymnasieskolor som har granskats och avser därmed inte att ge en nationellt representativ bild av förhållandena. Vilka skolor som har granskats framgår i bilaga 2.

Projektledare och rapportskribent för kvalitetsgranskningen har varit Erica Jonvalen. I projektledningen för granskningen har även Marlene Giertz ingått.

Helén Ängmo
Generaldirektör

Agneta Broberg
Regionchef norr

Sammanfattning

Skolors arbete för att främja elevers hälsa är en del av gymnasieskolans breda uppdrag med att skapa så goda förutsättningar som möjligt för elevers lärande och utveckling. Det finns ett tydligt och ömsesidigt samband mellan hälsa och lärande där en god hälsa ger bättre förutsättningar för lärande och att lyckas i skolan bidrar i sin tur till bättre hälsa.¹ Att alla elever ges möjligheter att utvecklas och lära i en skolmiljö som främjar hälsan har därför stor betydelse, både för individen och för folkhälsan i stort. Den samlade elevhälsan har en central och viktig roll i arbetet, men att främja elevers hälsa, lärande och utveckling är en fråga för hela skolan och berör skolans alla delar.

Forskning och tidigare granskningar från Skolinspektionen visar att hälsoperspektivet ofta utelämnas ur skolors systematiska kvalitetsarbete och att det hälsofrämjande arbetet tydligare behöver kopplas till hur undervisningen planeras och organiseras.² Lärare och elevhälsans personal arbetar alltför ofta i skilda spår. För gymnasieskolan innebär kursutformningen och det faktum att det är ovanligt med samordning mellan kurser och ämnen, särskilda utmaningar för att ge eleverna en rimlig arbetsbelastning och möjligheter till överblick och sammanhang.³

Denna kvalitetsgranskning bekräftar i stora drag den existerande problembilden. Granskningen har funnit skolor som arbetar aktivt och på väl fungerande sätt med att främja elevers hälsa, men majoriteten av de granskade skolorna behöver utveckla sitt arbete inom en eller flera delar av området.

Vad Skolinspektionen har granskat

Skolinspektionen har granskat kvaliteten i gymnasieskolors arbete för elevers fysiska, psykiska samt psykosociala hälsa. Granskningen har inriktats mot tre områden som sammantagna ger en bred bild av arbetet. Dessa områden är 1) de kunskaper som eleverna ges om hälsosamma levnadsvanor och risk- och friskfaktorer, 2) skolan som friskfaktor i elevernas liv och utbildningens utformning ur ett hälsoperspektiv samt 3) hälsoperspektivets del i det systematiska kvalitetsarbetet.

I granskningen har 28 gymnasieskolor ingått. Av de granskade skolorna har 21 offentlig huvudman och sju enskild huvudman. På samtliga skolor finns högskoleförberedande program, på 12 av skolorna finns också yrkesprogram och 12 skolor har introduktionsprogram.⁴

Vår granskning har genomförts under åren 2020-2021. Skolinspektionen har i denna granskning, liksom i andra granskningar under pandemin, anpassat metoder och genomförande till den rådande situationen. Samtliga intervjuer har genomförts digitalt eller via telefon. Att notera är att granskningens frågor inte specifikt berört

¹ Skolverket och Socialstyrelsen (2016). *Vägledning för elevhälsan*. s. 14f.

² Skolinspektionen (2015). *Elevhälsa. Elevers behov och skolans insatser*; Specialpedagogiska skolmyndigheten (2018). *Elevhälsoarbete under utveckling*.

³ SOU 2016:77. *En gymnasieutbildning för alla*. s191f.; SOU 2016:55. *Det handlar om jämlik hälsa*. s. 114f.

⁴ De vanligaste studieförberedande programmen i granskningen är SA, NA och EK, men ett antal skolor erbjuder även ES, TE och HU. Även IB återfinns på en skola. De vanligaste yrkesprogrammen är BF, FT, IN och VO. Andra program som erbjuds av de granskade skolorna är HA, NB, BA, FA, EE, HV, RL och HT. Olika introduktionsprogram finns också på ett antal skolor.

läget under pandemin utan hur arbetet med att främja elevers hälsa vanligtvis bedrivs. Skolinspektionens bedömning är att det fungerat väl att samtala om och fånga detta även med digitala intervjumetoder.

Viktigaste iakttagelserna

Majoriteten av skolorna behöver utveckla arbetet med att främja elevers hälsa

Den sammantagna bilden av granskningens resultat är att flertalet gymnasieskolor behöver utveckla sitt arbete med att främja elevers hälsa. Även om många skolor har ett aktivt arbete kring delar av området framstår det tydligt att elevhälsoområdet behöver uppmärksammas utifrån en samlad helhetsyn på majoriteten av skolorna. Störst behov av utveckling ser vi när det gäller utbildningens utformning och förutsättningarna för skolan att vara en friskfaktor i elevernas liv. Skolinspektionen har därför gett i rekommendation till flertalet granskade skolor att utveckla samverkan och samordning mellan lärare så att arbetet kan ske systematiskt både för elevernas arbetsbelastning och för elevernas möjligheter till överblick och sammanhang. Vi har även sett att det systematiska kvalitetsarbetet på skolorna sällan innefattar ett hälsoperspektiv. Våra rekommendationer har då ofta handlat om att sammanställa och analysera information på gruppnivå och att använda elevhälsans samtliga kompetenser, så att insatser kan göras baserat på kunskap och analys av förutsättningarna för hälsa och lärande på skolan. Skolinspektionen har också gett flera skolor rekommendationer som handlat om behovet av att diskutera och överblicka elevers möjligheter att utveckla sina kunskaper om hälsofrågor.

Elever ges olika möjligheter att utveckla kunskaper beroende på program

En majoritet av de granskade skolorna arbetar för att ge eleverna möjligheter att utveckla kunskaper om hälsa, både genom innehållet i undervisningen och genom andra aktiviteter och insatser. Granskningen visar samtidigt att elevernas möjligheter i stor utsträckning är beroende av enskilda lärare, av vilka ämnen och kurser som eleverna läser inom ramen för olika program och av vilka andra insatser som genomförs på skolan.

Skillnader i programmens kursinnehåll innebär att elevernas möjligheter att utveckla kunskaper om hälsa ser olika ut på de olika programmen och att skolövergripande insatser för att ge elever information och kunskap om hälsofrågor har olika betydelse för elever på olika program. Skolorna behöver i större utsträckning ta höjd för dessa skillnader när eleverna ska ges kunskap om hälsorelaterade frågor.

Det saknas överblick och systematik kring vilka kunskaper om hälsa som eleverna ges

I granskningen har Skolinspektionen mött många lärare som med stort engagemang berättar om hur de utformar sin undervisning för att ge eleverna kunskaper och förståelse för hälsorelaterade frågor och risk- och friskfaktorer. Flera lärare kommunicerar också i olika sammanhang tankesätt och strategier i syfte att stärka elevers hälsa.

Det arbete som utförs av enskilda lärare eller lärarlag fångas dock sällan upp så att det i relevanta delar kan bli en del av skolans mer samlade elevhälsoarbete. Därmed finns risken att denna information och undervisning blir ensidig och upprepande, inte kommer alla elever till del och att möjligheter till fördjupning uteblir. Det är också ovanligt att skolor har uttalade strategier för att den undervisning och de insatser som syftar till att ge elever kunskaper om hälsa ska vila på vetenskaplig grund. Lärare och elevhälsans professioner ges sällan förutsättningar att samverka kring undervisning och utbildningsinsatser i hälsorelaterade frågor.

Eleverna efterfrågar fördjupade kunskaper om hälsofrågor och fler möjligheter till samtal

Granskningen visar att elever uppskattar undervisning om hälsofrågor men efterfrågar fördjupade kunskaper och fler möjligheter till samtal om frågor de upplever som relevanta. I flera intervjuer beskriver elever den undervisning och den information de får om hälsorelaterade frågor som meningsfull och att de har nytta av det de lär sig. Mest positiva är eleverna till undervisning som ger dem ny kunskap i ett ämne med möjligheter att diskutera och koppla denna till egna erfarenheter och funderingar. Men i många elevintervjuer uppges undervisningen och den information som ges vara ytlig och eleverna upplever att det finns ett stort fokus på fysisk hälsa och hjärnan. Flera elever lyfter behov av andra perspektiv och nämner kunskapsområden som neuropsykiatriska diagnoser, psykisk ohälsa och stress, men också att få samtala om känslor och prestationsångest. Generellt ger eleverna uttryck för att de önskar mer fördjupad och relevant kunskap om hälsosamma levnadsvanor och risk- och friskfaktorer, kunskap som berör dem och som ger dem verktyg för att må bra.

I information och undervisning betonas vikten av fysisk aktivitet men det avspeglas sällan i skoldagens utformning

Det hälsorelaterade kunskapsområde eleverna framförallt uppger att de får kunskap om är vikten av fysisk hälsa. Få skolor i granskningen arbetar dock aktivt med att ge elever möjligheter till rörelse och fysisk aktivitet, utöver undervisningen i kursen idrott och hälsa 1. Samtidigt visar granskningen att det finns skolor där fysisk aktivitet och rörelse är mer prioriterat och görs till en naturlig del av skoldagen, till exempel genom rörelseaktiviteter som "bygg-jympa" och lunch-yoga på introduktionsprogrammet, eller genom att nyttja ämnet idrott och hälsa i högre utsträckning. Men på flertalet skolor i granskningen är fysisk aktivitet och rörelse upp till eleverna själva.

Skolor erbjuder gemenskap, social samvaro och tillhörighet i olika omfattning

Majoriteten av skolor i granskningen arbetar aktivt med att på olika sätt skapa gemenskap och goda relationer elever emellan och mellan lärare och elever. Skillnaden är samtidigt mycket stor vad gäller den skolmiljö eleverna vistas i och i vilken omfattning skolan är en plats för social samvaro. Vissa skolor erbjuder en stark tillhörighet till skolan med ett rikt utbud av till exempel föreningar och klubbar, återkommande studieresor och evenemangstraditioner, medan arbetet på andra skolor är mer snävt inriktat på trygghet och gemenskap i den egna klassen.

Samarbete och samordning av undervisning en fråga för enskilda lärare snarare än ett prioriterat område för rektorer

För att utbildningen ska bidra till att skapa och vidmakthålla hälsa behöver eleverna uppleva den som överblickbar, begriplig och meningsfull. Samverkan för detta övergripande syfte sker inte systematiskt på flertalet av de granskade skolorna. Det är också ovanligt med samverkan i syfte att samordna undervisningen på ett sätt som kan minska elevers arbetsbelastning. De insatser som genomförs handlar sällan om hur utbildningen utformas och samordnas utan riktas oftare mot vad eleverna själva kan göra, till exempel genom att ge elever strategier för att hantera stress.

Hälsoperspektivet saknas i arbetet med att utveckla utbildningen

Granskningen visar att hälsoperspektivet på flera skolor saknas eller ligger vid sidan av det kvalitetsarbete som leds av rektor. Underlag från elevhälsoarbetet samlas sällan på gruppnivå så att skillnader, mönster och samband kan upptäckas. Det är också sällsynt att den samlade elevhälsans kompetenser används i analyser av hela elevgruppens hälso- och studiesituation. Detta får konsekvenser för i vilken mån relevanta och träffsäkra insatser kan planeras och genomföras. På skolor där hälsoperspektivet istället är en del av ett kvalitetsarbete som leds av rektor och som involverar både lärare, elevhälsans representanter och elever verkar det finnas en större samsyn kring vilka insatser som genomförs och varför.

Inledning

Det finns ett tydligt och ömsesidigt samband mellan hälsa och lärande, då att lyckas i skolan kan leda till bättre hälsa och en god hälsa i sin tur ger bättre förutsättningar för både lärande och utveckling.⁵ Att alla elever ges möjligheter att utvecklas och lära i en god skolmiljö som främjar hälsa har därför stor betydelse. I förlängningen är detta också en förutsättning för ett gott liv för individen och en god hälsa i befolkningen.

Utgångspunkten för denna granskning har varit att utbildningen och undervisningen i gymnasieskolan kan och bör utformas på sätt som kan stärka hälsa och skapa motståndskraft mot både fysisk och psykisk ohälsa. Det framgår av skollagen att elevhälsan främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande.⁶ I förarbetena till skollagen anges att arbete med elevhälsa förutsätter en hög grad av samverkan mellan elevhälsans personal och övriga personalgrupper och att elevhälsans medverkan i det mer generella arbetet är viktigt, till exempel i det arbete som rör elevernas arbetsmiljö och skolans värdegrund.⁷

Enligt läroplanen för gymnasieskolan ska utbildningen främja elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära.⁸ Alla som arbetar i skolan ska samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande. I läroplanen står att gymnasieskolan har ett ansvar för att varje elev har kunskaper om förutsättningarna för en god hälsa, att skolan ska uppmärksamma hälso- och livsstilsfrågor, samt sträva efter att ge eleverna förutsättningar att regelbundet bedriva fysiska aktiviteter. I läroplanen står vidare att skolan ska ge eleverna möjligheter att få överblick och sammanhang. Rektorn har därtill ett särskilt ansvar för att samverka mellan lärare i olika kurser kommer till stånd så att eleverna får ett sammanhang i sina studier. Rektorn har också ett ansvar för skolans arbete med kunskapsområden, där flera ämnen ska bidra och samordnas så att de utgör en helhet för eleven.

Denna tematiska kvalitetsgranskning syftar till att granska kvaliteten i gymnasieskolors arbete med att främja elevers fysiska, psykiska och psykosociala hälsa. Tre centrala områden omfattas av granskningen:

- De kunskaper som eleverna ges om hälsosamma levnadsvanor och risk- och friskfaktorer.

För att fler elever ska ha möjligheter att göra val och fatta beslut som främjar deras hälsa behöver de ges möjlighet att utveckla kunskaper om goda levnadsvanor och faktorer som påverkar hälsan. Undervisningen och de andra utbildningsinsatser som skolan genomför bör utformas med utgångspunkt i elevernas behov och funderingar. Vi har granskat innehållet, genomförandet och elevernas upplevelse av den undervisning som ges i hälsorelaterade frågor.

- Skolan som friskfaktor i elevernas liv och utbildningens utformning ur ett hälsoperspektiv.

Att antalet elever som upplever skolrelaterad stress ökar, liksom antalet elever som riskerar psykisk ohälsa, innebär att skolor behöver utveckla hur de arbetar med att

⁵ Skolverket och Socialstyrelsen (2016). *Vägledning för elevhälsan*. s. 14f.

⁶ 2 kap. 25 § skollagen.

⁷ Prop. 2009/10:165. Den nya skollagen, s. 276.

⁸ Förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan.

stärka elevers hälsa. Vi har granskat i vilken mån utbildningen utformas utifrån ett hälsoperspektiv, med fokus på skolans arbete för att skapa goda förutsättningar för rörelse, god kosthållning och social gemenskap samt för att undvika en ojämn arbetsbelastning för eleverna och ge dem möjligheter att få överblick och sammanhang.⁹

- Att hälsoperspektivet ingår i arbetet för att utveckla skolan.

För att få en bild av förutsättningarna för elevernas lärande och utveckling i skolan behöver skolan följa upp och analysera elevernas fysiska, psykiska och psykosociala hälsosituation. Vi har granskat i vilken utsträckning ett hälsoperspektiv ingår i skolans systematiska kvalitetsarbete och i vilken utsträckning den samlade elevhälsans kompetenser nyttjas som en strategisk resurs i arbetet för att utveckla utbildningen.¹⁰

Därför granskar vi arbetet för att främja gymnasieelevernas hälsa

Flera undersökningar pekar på att de flesta elever trivs bra i skolan. Samtidigt så verkar gymnasieelevers trivsel generellt, med sina lärare och med skolarbetet, ha minskat något.¹¹ Så många som fyra av tio elever i gymnasieskolan uppger till exempel att de oftast eller alltid känner sig stressade i skolan. Det finns ett också ett samband mellan att vara stressad eller mycket stressad av skolarbetet och så kallade psykosomatiska symtom.¹²

Studier visar även att unga rör sig för lite,¹³ något som är bekymmersamt då fysisk aktivitet har en mängd positiva fysiska och psykiska hälsoeffekter. Fysisk aktivitet och rörelse liksom en god kosthållning har betydelse för att elever i gymnasieskolan ska må bra och utvecklas, samt orka koncentrera sig och prestera i skolan.

Elevers trivsel hör ihop med hur de upplever skolmiljön och forskning visar att det finns samband mellan skolklimat och elevers fysiska och psykiska hälsa, självuppfattning och skolenkät.¹⁴ Enligt Skolinspektionens skolenkät är en av tio elever i år 2 på gymnasiet inte trygg i sin skola, en av sex är rädd för någon elev och nästan lika stor andel är rädd för någon personal. På just dessa frågor fanns bara små eller inga könsskillnader bland gymnasieeleverna, men generellt brukar unga kvinnor vara något mer negativa vad gäller skolklimat och trygghet än unga män.¹⁵

⁹ Förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan.

¹⁰ 2 kap. 25 §. 4 kap. 3-6 §§ skollagen och förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan.

¹¹ Se t.ex.: Skolverket (2019) *Attityder till skolan 2018*; *Skolinspektionens skolenkät (2018)*; Folkhälsomyndigheten (2018). *Utvecklingen av psykosomatiska besvär, skolstress och skoltrivsel bland 11-, 13- och 15-åringar. Resultat från Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18*; Kungliga ingenjörsakademien (2021). *Generation ekvation - En rapport om barn och ungas attityder till skola, skolämnen och lärande*.

¹² Folkhälsomyndigheten (2018) *Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige? Utvecklingen under perioden 1985-2014*

¹³ Se t.ex.: Nyberg, G. (2017). *Få unga rör sig tillräckligt*; Folkhälsomyndigheten (2019). *Barns och ungas rörelsemönster*.

¹⁴ Thapa, A. m.fl. (2013). "A Review of School Climate Research". *Review of Educational Research*, 3, s. 357-385.

¹⁵ Skolenkäten Hösten 2019.

Skolinspektionen har tidigare uppmärksammat och påtalat förbättringsbehov och utvecklingsmöjligheter i olika delar av skolors arbete för att främja elevers hälsa. Ett återkommande område gäller det hälsofrämjande arbetets koppling till hur undervisningen bedrivs och hur utbildningen utformas. I granskningar av yrkesprogrammen har framkommit att undervisningens kunskapsinnehåll alltför sällan placeras i ett för eleverna relevant sammanhang och att ämnesintegrering ("infärgning") ofta är svagt utvecklad vilket drabbar elevernas motivation och lärande.¹⁶ I en granskning av undervisning för högpresterande elever i gymnasieskolan konstaterades ett samband mellan undervisningens upplägg och genomförande och upplevd prestationsrelaterad stress hos eleverna och att de ägnar mycket tid åt att sortera och prioritera mellan skoluppgifter.¹⁷

Skolinspektionens granskningar av gymnasieskolan pekar ofta på behovet av helhetssyn på utbildningen.¹⁸ Att eleverna upplever att utbildningen har sammanhang och är begriplig är en faktor som kan skapa och vidmakthålla hälsa, medan svårigheter att kombinera skola och fritid kan bidra till ökad stress och ohälsa bland elever.¹⁹ Samverkan mellan lärare behövs både för att samordna uppgifter och prov så att elevernas arbetsbelastning blir rimlig och för att ge eleverna möjlighet till överblick och sammanhang. När detta brister finns risk att elevernas motivation bryts ned.²⁰

I dag pågår flera nationella satsningar för att stärka och stödja skolors arbete med att öka fokus på det förebyggande och främjande arbetet. Problembilden nedan tyder dock på att skolors och huvudmäns arbete med att främja elevers hälsa är ett angeläget område att uppmärksamma.

Undervisning om hälsa svarar sällan upp mot elevernas behov

Psykisk hälsa är ett område där stora och växande behov finns.²¹ Ändå visade bland annat Skolinspektionens tidigare granskning av elevhälsans arbete att grundskolornas insatser sällan svarade upp mot elevernas behov, särskilt inom det psykiska området. Eleverna fick sällan information eller undervisning kring strategier för att kunna hantera aktuella påfrestningar som till exempel stress. Elevhälsans arbete omfattade sällan psykologiska insatser.²²

För att eleverna ska få kunskaper om hälsa och risk- och friskfaktorer är det inte bara innehållet i utbildningsinsatserna eller i undervisningen som spelar roll. Undervisningens och insatsernas genomförande är också viktigt. Den tidigare genomförda granskningen av grundskolors elevhälsoarbete visade att en stor del av

¹⁶ Se till exempel Skolinspektionen (2017a). *Helhet i utbildningen på gymnasiets yrkesprogram*. s. 11ff.

¹⁷ Skolinspektionen (2018). *Utmanande undervisning för högpresterande elever*. s. 6f.

¹⁸ Se t.ex.: Skolinspektionen (2017) *Helhet i utbildningen på gymnasiets yrkesprogram*.

¹⁹ SOU 2016:77. *En gymnasieutbildning för alla*. s. 191f.; SOU 2016:55. *Det handlar om jämlik hälsa*. s. 114f.

²⁰ Skolinspektionen (2018a) *Utmanande undervisning för högpresterande elever*. s. 23ff.

²¹ Läs mer på <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/halsa-i-olika-grupper/barn-och-unga/>

²² Skolinspektionens (2015). *Elevhälsa. Elevers behov och skolans insatser*. s. 25f.

skolornas hälsofrämjande arbete skedde i form av enskilda temadagar och aktiviteter som genomfördes vid sidan av själva undervisningen.²³ Sådana aktiviteter och tillfälliga insatser är ofta uppskattade, men ger sällan bestående spår.

För att främja hälsosamma levnadsvanor och beteendeförändringar behöver eleverna uppleva undervisningen som meningsfull. Inom andra områden har visats att när gymnasieungdomar upplever utbildningen som något starkt normativt där det handlar om ”att göra rätt”, finns det risk att de utvecklar negativa känslor kring frågorna eller att undervisningen spiller över i en syn på individer som ”bra” och ”dåliga”.²⁴ Därför är det viktigt att undervisningen i hälsorelaterade frågor knyter an till elevernas intressen och behov samt att undervisningsformerna öppnar upp för deras frågor och tankar, till exempel genom samtal.²⁵

Utveckling av ett gott skolklimat kräver mer än åtgärder och identifiering av risker

Att ha socialt stöd och vara del i ett socialt sammanhang är en hälsfaktor i sig och bidrar till individers förmåga att hantera problem och svårigheter. Att sakna socialt stöd och socialt sammanhang är därmed i sig en ohälsfaktor.²⁶ Forskning understryker också betydelsen av det sociala samspelet mellan lärare och elev och att relationsfrågor inte kan spjälkas bort från det pedagogiska och didaktiska arbetet.²⁷

Samtidigt är det sociala livet på skolor sällan helt konfliktfritt eller respektfyllt. Skolornas arbete fokuserar ofta på att identifiera och förebygga risksituationer eller på åtgärdande arbete på individnivå. Men att främja hälsa och förebygga kränkningar och mobbning handlar även till stor del om att utveckla en god atmosfär, ge ledning, stöd och stimulans, arbeta relationsfrämjande och göra eleverna delaktiga och engagerade.²⁸

Elevhälsans professioner används inte som strategisk resurs

På många skolor organiseras elevhälsoupdraget i ”ett eget spår”, där elevhälsans personal ofta fastnar i ett mer åtgärdande arbete även om de är medvetna om att arbetet i huvudsak ska bedrivas främjande och förebyggande.²⁹ Elevhälsans uppdrag handlar där om en elevhälsa för elever i svårigheter – antingen med att nå målen eller med att följa skolans ordningsregler. Arbetet med en god lärmiljö för alla elever genom hälsofrämjande och förebyggande insatser på grupp- och organisationsnivå är sällan framträdande. Skolinspektionens tidigare granskning av elevhälsans arbete visade att det förebyggande och hälsofrämjande arbetet ofta initieras och genomförs av lärare utan elevhälsans medverkan.³⁰ Detta innebär att man

²³ Skolinspektionens (2015). *Elevhälsa*. s. 25f.

²⁴ Kramming (2017) *Miljökollaps eller hållbar framtid? Hur gymnasieungdomar uttrycker sig om miljöfrågor*. s. 199.; Ideland & Malmberg (2015) *Governing 'eco-certified children' through pastoral power*. s. 181.

²⁵ Skolverket (2019). *Hälsa för lärande – lärande för hälsa*.

²⁶ Thapa, A. m.fl. (2013) ”A Review of School Climate Research”. *Review of Educational Research*.

²⁷ Skolverket (2019a). *Hälsa för lärande – lärande för hälsa*. s. 83.

²⁸ Skolverket (2011). *Utvärdering av metoder mot mobbning*. Sid 17ff. Utvärderingen visar även att det finns könsskillnader i vilka insatser som är verksamma

²⁹ SOU 2021:11. *Bättre möjligheter för elever att nå kunskapskraven*. s. 392.

³⁰ Skolinspektionen (2015). *Elevhälsa. Elevers behov och skolans insatser*.

går miste om de möjligheter att utveckla och kvalitetssäkra insatserna som skulle finnas om de olika professionerna samverkade.

Det hälsofrämjande perspektivet saknas ofta i skolors systematiska kvalitetsarbete

Flera av de ovan nämnda problemen är möjliga att påverka inom ramen för skolans systematiska kvalitetsarbete.³¹ Ett sådant kvalitetsarbete behöver bedrivas med ett hälsoperspektiv och ska omfatta all den verksamhet som ingår i begreppet *utbildning*, det vill säga i princip all den verksamhet som omfattas av de övergripande målen i skolförfattningarna.³² Även dessa delar berör elevers möjligheter att utveckla eller bibehålla god fysisk, psykisk och psykosocial hälsa men utelämnas ofta i skolors systematiska kvalitetsarbete som ibland är snävt inriktat mot kunskapsmålen.³³

Det systematiska kvalitetsarbetet ska skapa delaktighet och dialog om måluppfyllelsen och om orsakerna till eventuella brister.³⁴ Det innebär att såväl skollledning som lärare, den samlade elevhälsan och elever behöver ingå i ett kontinuerligt arbete med uppföljningar och analyser, som åtföljs av flexibla och nödvändiga förändringar. Skolinspektionens erfarenheter visar dock att så inte alltid är fallet. I flera av Skolinspektionens granskningar av gymnasieskolan konstateras att den samlade elevhälsan inte i tillräcklig utsträckning används som strategisk resurs i arbetet med att utveckla undervisningen och utbildningen som helhet.³⁵

Syfte och frågeställningar

Kvalitetsgranskningens syfte har varit att undersöka och bedöma gymnasieskolors arbete för att främja elevernas fysiska, psykiska och psykosociala hälsa. Utifrån ovan beskrivna bakgrund och problembild har följande frågeställningar granskats:

1. I vilken utsträckning ges eleverna kunskap om hälsosamma levnadsvanor och risk- och friskfaktorer?
2. I vilken utsträckning är utbildningen utformad ur ett hälsoperspektiv?
3. I vilken utsträckning är arbetet för att främja elevers hälsa en del av skolans systematiska kvalitetsarbete?

I denna granskning har inte den del av det hälsofrämjande arbetet som fokuserar på arbetet med tillgängliga lärmiljöer, anpassningar och särskilt stöd granskats.

Granskningens genomförande

Granskningen har omfattat 28 gymnasieskolor, varav 21 med offentlig och sju med enskild huvudman. Samtliga skolor i urvalet har högskoleförberedande program,

---

³¹ 4 kap. 2–6 §§ skollagen.

³² Skolverket (2015). *Systematiskt kvalitetsarbete - för skolväsendet*. s. 12. Exempel på aktiviteter utöver undervisning som ingår i begreppet utbildning är elevhälsa, skolmältider, raster, utflykter och studiebesök.

³³ Skolinspektionen (2018) Årsrapport 2017.

³⁴ Skolverket (2015). *Systematiskt kvalitetsarbete - för skolväsendet*. s. 12

³⁵ Skolinspektionen (2015). *Elevhälsa. Elevers behov och skolans insatser*.

men på flera av skolorna finns också yrkesprogram och introduktionsprogram. I syfte att fånga variationen mellan skolenheterna ingår skolor med både offentliga och enskilda huvudmän i både större, medelstora och mindre kommuner.

Gruppintervjuer har genomförts med lärare, representanter för elevhälsan, elever och rektorer. Skolinspektionen har även tagit del av viss dokumentation, som eventuell hälsoplan eller andra strategiska dokument. Intervjuer och dokumentation har legat till grund för de verksamhetsbeslut med rekommendationer som samtliga huvudmän och skolor har fått. En fördjupad analys av den insamlade empirin från alla granskade verksamheter har utgjort underlag för de övergripande resultat som presenteras i denna rapport.

I samband med granskningen genomfördes en elevenkät. Med anledningen av pandemin erbjöds skolorna att använda enkäten och 24 av 28 skolor valde att erbjuda elever att svara. Svaren har inte legat till grund för verksamhetsbesluten, men de har återkopplats till skolorna som kan använda svaren för lokal uppföljning. De samlade resultaten redovisas i bilaga 6.

Med anledning av situationen med pandemin har granskningen genomförts digitalt. Intervjuerna har genomförts utifrån en medvetenhet om att beskrivningar av skolans arbete i intervjuer rör sig mellan hur arbetet sett ut tidigare, före pandemin, och hur det ser ut vid tiden för granskningen. De enskilda verksamhetsbesluten har också anpassats utifrån omständigheterna, till exempel genom att verksamheterna getts rekommendationer utan krav på uppföljning.

Mer information om granskningens genomförande finns att läsa i bilaga 1. En begreppsförklaring finns också i bilaga 5.

Detta visar granskningen

Flera av de skolor som granskats har bedömts ha ett gott arbete för att främja elevers hälsa på något eller några av de områden som Skolinspektionen har granskat. Men få skolor har en genomgående hög kvalitet och majoriteten, 24 av 28 skolor, har behov av att utveckla ett eller flera områden. I detta avsnitt presenteras granskningens sammantagna resultat utifrån vad Skolinspektionen bedömer är särskilt viktigt att lyfta fram. Här redovisas också exempel både från de verksamheter som vi bedömer arbetar mindre väl med de aktuella områdena och från de som arbetar på ett väl fungerande sätt.

Elevers möjligheter att utveckla kunskaper om hälsa och risk- och friskfaktorer

Gymnasieskolan ska enligt läroplanen uppmärksamma hälso- och livsstilsfrågor samt ge alla elever kunskaper om förutsättningar för en god hälsa. Skolinspektionen har undersökt innehåll, genomförande och elevernas upplevelse av undervisningen om hälsosamma levnadsvanor och risk- och friskfaktorer.

Sammantaget visar granskningen att nästan hälften av de 28 skolorna i granskningen har en hög kvalitet i arbetet med att ge eleverna möjligheter att utveckla kunskaper om hälsosamma levnadsvanor och risk- och friskfaktorer. Samtidigt har mer än hälften av granskningens skolor behov av att stärka detta arbete. Skolinspektionens rekommendationer till skolorna i granskningen har ofta handlat om att ge lärare och annan personal på skolan möjlighet att tillsammans utveckla förståelse av vad det kan innebära på den egna skolan att eleverna ska ges kunskaper om förutsättningar för en god hälsa, och hur undervisningen och de andra insatserna kan göras i samverkan och på sådant sätt att de öppnar upp för elevernas frågor och tankar.

Elevernas möjligheter att utveckla kunskaper om hälsa skiljer sig mellan och inom skolor

En majoritet av de granskade skolorna arbetar för att ge eleverna möjligheter att utveckla kunskaper om hälsa, både genom innehållet i undervisningen och genom andra aktiviteter och insatser. Det finns samtidigt en stor variation i vilka kunskaper om hälsosamma levnadsvanor och risk- och friskfaktorer som olika elever möter. Det är också stor skillnad på vilket perspektiv skolorna har och det är vanligt att skolorna i granskningen fokuserar på fysisk hälsa och stress.

Hälften av skolorna i granskningen har behov av att utveckla både vad eleverna får kunskaper om och hur undervisning och andra insatser är utformade. Framförallt visar granskningen att elevernas möjligheter i stor utsträckning är beroende av enskilda lärare och av de ämnen och kurser som eleverna läser inom ramen för olika program. Undervisningen om hälsofrågor utgår vidare sällan från hela elevgruppens hälsosituation då det sällan förekommer att sådana underlag för planering sammanställs eller används.

Risk att alla elever inte får relevant information och kunskap om hälsa

Innehållet i den undervisning i hälsorelaterade frågor som ges på skolorna sträcker sig över gymnasiegemensamma ämnen som idrott och hälsa och naturkunskap till mer programspecifika ämnen som till exempel biologi, hälsa, näringslära och psykologi. En elev på till exempel samhälls- eller vård- och omsorgsprogrammet kan ges rika möjligheter att utveckla kunskap och förståelse för hälsa i flera ämnen som idrott och hälsa, naturkunskap, hälsa, psykologi. På teknikprogrammet däremot riskerar eleverna att möta undervisning om hälsofrågor endast i kursen idrott och hälsa 1.

I granskningen har Skolinspektionen mött många lärare som med stort engagemang berättar om hur de utformar sin undervisning för att ge eleverna kunskaper om och förståelse för hälsorelaterade frågor, risk- och friskfaktorer. Lärare i yrkesämnen uppger att de har goda möjligheter att lyfta frågor om hälsa i vardagen då de träffar eleverna ofta. Arbetsmiljöfrågor och arbetsgivares förväntningar kan också vara en utgångspunkt för samtal enligt lärarna. Det verkar vara vanligare att lärare på de högskoleförberedande programmen upplever att det inte finns utrymme att undervisa om hälsorelaterade frågor.

I granskningen framträder samtidigt exempel från en mängd ämnen utöver idrott och hälsa och naturkunskap där lärare lyfter in och uppmärksammar hälsofrågor. Till exempel samhällskunskap, svenska, moderna språk, religion och företagsekonomi. Detta sker antingen genom ett hälsoperspektiv på kursens innehåll eller genom att tankesätt och strategier för att stärka hälsa och skapa motståndskraft mot fysisk och psykisk ohälsa på olika sätt kommuniceras med elever. Särskilt ämnena psykologi, svenska och svenska som andraspråk nämns i intervjuer med lärare och elever som ämnen där hälsofrågor ges utrymme.

Elever berättar till exempel hur ämnet psykologi ger kunskaper om psykisk hälsa och förståelse för vad som orsakar och blir konsekvenser av stress. Ämnet verkar också på flera skolor förankra den teoretiska kunskapen genom att eleverna ges möjligheter att reflektera utifrån sina egna liv. I intervjuer uttrycker flera elever som läst ämnet psykologi att de lärt sig mycket om psykisk hälsa och sig själva, och att de önskar att alla elever skulle kunna få den möjligheten. I ämnena svenska och svenska som andraspråk använder lärare på några skolor till exempel litteraturen som underlag för samtal om frågor som relaterar till både psykisk och psykosocial hälsa. Det kan då handla om mer existentiella samtal, eller samtal som berör gruppträck, frågor om identitet och känslor. I svenska som andraspråk tas frågor om rasism, hedersförtryck, normer och utanförskap ofta upp. På några skolor kopplas kreativitet, konst och psykisk hälsa samman. I intervjuer framgår att de estetiska uttrycken också fungerar som stöd för några av de 28 skolornas samlade idé om meningen med utbildningen.

Ibland finns stora skillnader i arbetssätt mellan olika programlag på samma skola. I intervjuerna hände det att lärarna i ett programlag berättade ingående om hur de tillsammans arbetar med att främja hälsa genom undervisning i olika ämnen och genom att ge eleverna tankesätt och strategier, samtidigt som lärare på andra program på samma skola endast ger enstaka exempel. Men det förebyggande och hälsofrämjande arbete som bedrivs genom denna undervisning syns sällan i de hälsoplaner som ibland finns på skolor och sker sällan i samverkan mellan lärare och an-

nan relevant personal. Här finns en risk att avsaknaden av överblick och gemensamt arbete gör att många elever inte får relevant information och sådan kunskap som kan stärka hälsa och skapa motståndskraft mot fysisk och psykisk ohälsa.

Fokus på fysisk hälsa och stresshantering i undervisningen om hälsa

På flera av skolorna i granskningen betonas den fysiska hälsan och kunskap om den fysiska hälsans betydelse för den psykiska hälsan. Betydelsen av fysisk aktivitet lyfts på olika sätt, i ämnet idrott och hälsa såväl som i annan undervisning, när elevhälsans representanter träffar klasser, liksom i insatser som till exempel syftar till att ge eleverna verktyg för stresshantering. Elever uppger också i intervjuer att när det gäller hälsosamma levnadsvanor är fysisk aktivitet, tillsammans med sömn och kost, det som de framförallt får lära sig är viktigt. Detta bekräftas också av den elevenkät som genomfördes i samband med granskningen.

Trots detta fokus på betydelsen av fysisk hälsa när det gäller kunskaper om hälsosamma levnadsvanor framgår det av elevintervjuerna att kunskaperna de får ibland upplevs som ytliga och att det blir upprepning av sådant de redan känner till. Det verkar också finnas en slags inbyggd motsättning i att betona rörelsens betydelse när skoldagarna på majoriteten av skolorna ofta erbjuder mycket lite sådan. En elev uttrycker till exempel att det är lite konstigt när lärare pratar mycket om att det är viktigt att ta pauser och röra på sig samtidigt som undervisningen inte är upplagd på ett sådant sätt. Samtidigt finns det i granskningen skolor som utgör undantag, både skolor med idrottsutbildningar där elever ges möjligheter både till fysisk aktivitet och fördjupade kunskaper men även andra skolor som aktivt genomför insatser som på olika sätt och i olika omfattning ger eleverna möjligheter till rörelse under skoldagen.

Även stress och stresshantering är något som många skolor i granskningen uppmärksammar i olika omfattning. Majoriteten av skolorna i granskningen har också någon form av förebyggande eller åtgärdande insats där elever ges kunskap om vad stress är och hur stress kan förebyggas och hanteras, både i form av enstaka informationsinsatser från elevhälsans personal eller insatser på mentorstiden, men också i form av mer omfattande skolövergripande insatser. I intervjuer framgår också att lärare och mentorer stöttar elever på olika sätt genom att kommunicera tankesätt och strategier i vardagen.

Det förekommer på flera skolor att elevhälsans professioner, ibland tillsammans med lärare, tar fram material för mentorer att använda i syfte att minska elevers stress. Ofta handlar det om att ge eleverna stöd i studierna men på några skolor är insatserna mer omfattande. På en av skolorna i granskningen erbjuds eleverna en kurs i stresshantering som både genomförs som en generell förebyggande insats för samtliga elever på skolan och som en mer riktad insats utifrån enskilda elevers behov. Sådana mer utvecklade insatser med anledning av stress är vanligare på de skolor som beskriver att de har högpresterande elever med höga krav på sig själva. Här betonar också lärare, elevhälsans personal och rektorer på olika sätt behovet av att stötta eleverna i att ha rimliga förväntningar på sig själva. I några intervjuer nyanseras begreppet stress som något som också kan vara positivt, samt att det kan vara olika saker för olika elevgrupper. Trots ett stort fokus på stress verkar det mindre vanligt att elevers upplevda stress också resulterar i förebyggande och främjande insatser på skol- och gruppnivå för att problem inte ska uppstå.

Eleverna efterfrågar fördjupning och relevans

Elever som deltagit i granskningen verkar överlag uppleva undervisning om hälsofrågor som något viktigt. I flera intervjuer beskriver elever den undervisning och den information de får om hälsorelaterade frågor som meningsfull och att de har nytta av det de lär sig. Samtidigt ger eleverna generellt uttryck för att de önskar mer fördjupad och relevant kunskap om hälsosamma levnadsvanor och risk- och friskfaktorer, kunskap som berör dem och som ger dem verktyg för att må bra. Större möjligheter att få reflektera och samtala om frågor som engagerar och berör är också något elever i granskningen efterlyser. Flera elever lyfter i intervjuer till exempel ämnet psykologi som ett ämne där de får möjligheter att både lära sig om psykisk hälsa och samtala om sådant de upplever som relevant i det egna livet.

I intervjuer med elever framkommer att de upplever att det finns ett stort fokus på fysisk hälsa, och till exempel på hjärnan och den fysiska hälsans betydelse för den psykiska hälsan. Flera elever lyfter behov av andra perspektiv. Eleverna nämner kunskapsområden som neuropsykiatriska diagnoser, psykisk ohälsa och stress men uttrycker också önskemål om att få samtala om känslor, prestationsångest och psykosociala frågor kopplade till normer och värderingar.

Elever beskriver i flera intervjuer att den kunskap de ges handlar om sådant de redan känner till sedan tidigare. Bilden de ger är att undervisningen eller den information de får är ytlig, att det mer handlar om att sömn, kost och fysisk aktivitet är viktigt än varför, och hur de ska bära sig åt för att må bra. Det förekommer också att elever inte kan ge några exempel alls på undervisning om hälsofrågor som de upplevt som meningsfull. Mest positiva är eleverna när de får ny kunskap i ett ämne med möjligheter att diskutera och koppla denna till sina egna erfarenheter och funderingar. I en intervju beskriver till exempel en elev uppskattande undervisning i naturkunskap som gav ett fördjupat vetenskapligt perspektiv på stress och arbetsuppgifter med möjlighet att få göra just kopplingar till egna erfarenheter och tankar.

Upplägg och organisation påverkar elevernas möjligheter att utveckla kunskaper

Undervisningens upplägg och organisering har betydelse för elevernas möjligheter att utveckla kunskap om och förståelse för hälsosamma levnadsvanor och risk- och friskfaktorer. På majoriteten av de 28 skolorna i granskningen får eleverna i någon mån kunskaper om hälsofrågor löpande under hela gymnasietiden, dels genom undervisning i olika ämnen men också genom andra insatser. Kunskaper om hälsa ges ofta som en del av utbildningen till exempel på mentorstid och genom olika klass-, program- och skolövergripande insatser. Temadagar eller temaveckor samt mer enstaka föreläsningar och aktiviteter förekommer men i olika omfattning och ges olika tyngd. Även enskilda samtal av olika slag ses ofta som en del av arbetet med att ge elever kunskap om hälsofrågor på skolorna, till exempel lärares och mentors olika samtal med elever eller skolsköterskans hälsosamtal.

På några skolor i granskningen förlitar man sig helt på centrala ämnen som idrott och hälsa och naturkunskap, och på enstaka temadagar eller andra tillfälliga insatser. Det finns skolor i granskningen som nästan helt och hållet saknar systematik i arbetet med att ge eleverna kunskaper om hälsofrågor utifrån behov och hela elevgruppens hälsosituation. Även på dessa skolor finns exempel på lärare som lyfter frågor om hälsa i undervisningen och under mentorstid, men sådana exempel och

arbetsätt delas inte. Ofta är det innehåll som eleverna ges där också utformat med större fokus på problem och risker.

Under pandemin har program- och skolövergripande aktiviteter i hög utsträckning ställts in, till exempel planerade temadagar, föreläsningar eller exkursioner och större projekt där fler klasser skulle delta. Samtidigt har andra typer av insatser genomförts, till exempel har elever av både lärare och elevhälsans professioner på olika vis getts strategier för att klara av distansstudier. Lärare beskriver också i flera fall att de utgått från elevernas frågor om pandemin i undervisningen.

Granskningen visar också att det varierar i vilken utsträckning undervisning och insatser utgår från elevernas behov och genomförs på ett sätt som öppnar upp för elevernas frågor och tankar. Det är också ovanligt att skolor har uttalade strategier för att den undervisning och de insatser som syftar till att ge elever kunskaper om hälsa ska vila på vetenskaplig grund, även om enskilda lärare håller sig informerade, kan ha koppling till lärosäten eller ingå i projekt med forskare.

Med planering skapas kontinuitet och möjlighet till fördjupning

På de skolor i granskningen som kontinuerligt, under hela gymnasietiden, ger elever kunskaper om hälsa finns ofta någon form av systematik. Utöver den undervisning eleverna ges i olika ämnen, och det som eventuellt lyfts på mentorstiden, planerar och genomför de flesta skolor i granskningen även programvisa eller skolövergripande aktiviteter och insatser i syfte att ge elever kunskaper av betydelse för hälsa. Detta sker ibland, men inte alltid, utifrån ett årshjul eller en årsplanering som specificerar när på året olika aktiviteter ska ske, eller vid flera eller mer enskilda tillfällen med utgångspunkt i problem som uppmärksammats.

Det är vanligt att insatser som syftar till att ge elever kunskap om hälsofrågor främst riktar sig mot elever i år 1 som en del av en slags "inskolning" när eleverna börjar på skolan. Några skolor har också valt att förlägga kursen idrott och hälsa över två år och på någon skola läser alla elever även kursen idrott och hälsa 2 i årskurs 3. På en av skolorna är "hälsa" ett genomgripande tema för undervisningen i år 2 tillsammans med bestämda temadagar där olika hälsofrågor tas upp för alla elever i år 3. På några skolor finns en plan för vad mentorer kan eller ska ta upp med elever i olika årskurser och när elevhälsans professioner ska besöka olika klasser. Vissa skolor använder någon form av externt koncept genom hela utbildningen.³⁶

Mentorstiden används ofta i ett hälsofrämjande arbete

Mentorstiden används på de flesta skolor som en arena för undervisning om hälsa eller för olika former av program- eller skolövergripande aktiviteter och insatser med förebyggande eller hälsofrämjande syfte.³⁷ På de granskade skolorna är det oftast lärarna som också är mentorer, men det finns också exempel på skolor med heltidsmentorer. De flesta skolor i granskningen har också mentorstid utlagd i elevernas scheman. Av de exempelscheman som Skolinspektionen tagit del av framgår att en halvtimme eller en timme är vanligt, men det finns också exempel på både mer och mindre tid. På någon skola saknas mentorstid helt i elevens scheman.

³⁶ Några skolor i granskningen använder till exempel konceptet "hjärnhälsa".

³⁷ På några skolor går tiden under benämningen klassråd eller klassföreståndartid.

På flera skolor har någon form av material tagits fram, som mentorer kan, eller förväntas, använda sig av. Materialet kan bestå av en metodbank med övningar och material eller en terminsplanering som utgör stöd för mentorerna. Det kan handla om stöd för att arbeta med studieteknik, anpassningar, grupprocesser, normer och värden men det finns något exempel i granskningen där mentorsplaneringar även innehåller mer bildande inslag som tangerar området hälsa. Det kan vara skolans elevhälsoteam som själva eller tillsammans med lärare tagit fram ett koncept eller något slags inspirations- eller stödmaterial för lärare och mentorer att använda. Materialet kan antingen vara upp till mentorerna själva att använda eller styrt utifrån ett koncept som alla på skolan förväntas arbeta med. Betoningen ligger ofta på elever i årskurs 1, men det finns även exempel på skolor som har en mer genomgående idé kring progression och innehåll under mentorstiden.

På de flesta skolor besöker delar av elevhälsans personal eleverna vid något tillfälle på mentorstid. Vanligt är att de presenterar sig för elever i år 1, men ibland sker besök också för att föreläsa eller diskutera frågor utifrån något särskilt kompetensområde.

Liten samverkan mellan lärare och andra personalgrupper

Granskningen visar att samverkan mellan lärare och andra relevanta personalgrupper kring de kunskaper elever ges om hälsofrågor, sker i liten utsträckning på de 28 granskade skolorna. På drygt hälften av skolorna sker samverkan sporadiskt eller vid enstaka tillfällen, till exempel genom en enskild lärares initiativ eller genom att samtliga klasser i en årskurs besöks av en eller flera av elevhälsans professioner. På några skolor har också en temadag eller temavecka planerats i samverkan mellan lärare och en eller flera av elevhälsans professioner. På några skolor sker ingen samverkan alls utan elevhälsans kompetenser används ensidigt i arbetet med enskilda elever. Det är inte heller vanligt att skolorna nyttjar elevhälsans samlade kompetenser och deras fördjupade kunskaper inom folkhälsa, medicin, psykologi, och kontaktnät till hälso- och sjukvård och socialtjänst.

Undervisningen om hälsa utformas sällan utifrån kunskap om hela elevgruppen

På de flesta skolor i granskningen utformas undervisningen sällan utifrån en samlad bild av hela elevgruppens hälsosituation. Oftast saknas samlad information om hela elevgruppens hälso- och studiesituation. I intervjuer beskriver lärare att de framför allt får information genom samtal med eleverna, både i vardagen och genom introduktionssamtal eller de samtal de har som mentorer. Ibland delger skolsköterskan aidentifierad information på gruppnivå från elevhälsosamtalen. På några skolor berättar lärare att de inte har tillgång till någon sådan information alls utan att de endast får information om enskilda elever från elevhälsans representanter.

Det framgår av intervjuerna att lärare som undervisar i idrott och hälsa ofta genomför egna hälsoundersökningar med eleverna, till exempel i form av hälsoenkäter och hälsodagböcker. Det verkar samtidigt mindre vanligt att elevhälsans personal och lärare i idrott och hälsa tillsammans pratar om hela elevgruppens hälsosituation på gruppnivå, eller att information från dessa sammanställningar utgör underlag för diskussion också med andra lärare.

I intervjuer med elevhälsans representanter framkommer ofta önskemål om att kunna bidra mer i det främjande arbetet på gruppnivå, till exempel genom att sammanställa aggregerad information från elevhälsoteamets olika insatser. I några in-

tervjuer lyfter skolsköterskor till exempel fram att nya digitala system gör det möjligt att sammanställa information från hälsosamtalen, men att det inte gjorts ännu eller att det inte efterfrågats.

Elevers frågor och tankar ges inte alltid utrymme i undervisningen

På drygt en tredjedel av skolorna använder lärare och annan personal medvetet arbetssätt för att ge utrymme för elevernas egna frågor och tankar. På drygt hälften av skolorna i granskningen ges få exempel på att elevernas egna tankar och frågor ges utrymme i undervisning eller i andra insatser som syftar till att ge kunskaper om hälsosamma levnadsvanor.

Som exempel på hur undervisningen kan öppna upp för elevers frågor och tankar nämns att eleverna ges olika valmöjligheter eller deltar i planeringen av olika aktiviteter. Till exempel att eleverna får välja fördjupningsområde i en kurs i idrott och hälsa, naturkunskap eller psykologi. Det är också vanligt med exempel på att eleverna får delta i planering av skolövergripande aktiviteter eller av arbetsområden, eller tillsammans får välja vad undervisningen särskilt ska fokusera på och hur detta ska examineras.

Som exempel på arbetssätt för att uppmuntra och ta tillvara elevernas tankar och funderingar beskrivs att lärare ger stöd för samtal och diskussioner i mindre grupper samt ger utrymme för elevers spontana frågor. Exempel ges också på att det material som tagits fram till mentorstiden innehåller diskussionsfrågor och värderingsövningar. Olika former av enkätverktyg används vidare på några skolor för att samla in elevers tankar och synpunkter, som ett sätt att "ta tempen" på eleverna.

Det är mindre vanligt att lärarna beskriver konkreta samtals- eller reflektionsmetoder. Elever i granskningen beskriver också att de inför en föreläsning eller lektion kan få frågor om vad de önskar få veta mer om men att de mer sällan får möjligheter att ställa frågor och samtala under själva lektionen. Elever ges ibland möjligheter att reflektera enskilt, till exempel i den egna träningsdagboken som ofta används i idrott och hälsa. Reflektioner verkar sällan ske i grupp och genom samtal.

Av granskningen framgår att eleverna verkligen verkar uppskatta när de får samtala och prata om frågor som berör dem. Flera elever lyfter ämnet psykologi och det framgår av intervjuerna att de där upplever att de får kunskaper om psykisk hälsa och möjligheter att prata om frågor de har. Samtidigt som vissa ämnen är framträdande när elever beskriver möjligheter att samtala om sådant som engagerar dem är det enskilda lärares förmåga att initiera och leda samtalen som också framträder som betydelsefullt.

Vissa skolor ger eleverna goda möjligheter att utveckla kunskap om hälsa

På ungefär en tredjedel av de granskade skolorna har vi sett en mer systematisk samverkan mellan lärare och annan personal kring de kunskaper eleverna ges om hälsa. Här finns ofta en skolövergripande planering av de insatser och aktiviteter som ska genomföras i olika årskurser och med olika elevgrupper, samt en beredskap att sätta in insatser vid behov. Överlag verkar det vanligare på dessa skolor att både lärare och elevhälsans personal, liksom studie- och yrkesvägledare och i viss mån även elever, har kännedom om de aktiviteter och insatser som genomförs un-

der läsåret. Det verkar som att lärare, elevhälsans professioner och eventuell annan personal på dessa skolor snarare deltar i *gemensamma möten* än att man besöker *varandras möten*.

Utgångspunkterna för dessa möten kan skifta. På en skola sker samarbetet mellan lärare och elevhälsoteam utifrån skolans likabehandlingsplan och med insatser på mentorstid som syftar till att ge eleverna möjlighet till ökad kunskap och förståelse inom varje område i diskrimineringslagen. På andra skolor har en ny form av elevhälsomöten införts där elevhälsa och lärare träffas för att tillsammans diskutera det gemensamma arbetet med elevers utveckling och lärande, vilket enligt intervjuerna lett till en ökad samverkan generellt. På ytterligare några skolor finns personer med särskilda uppdrag med relevans för främjandet av elevers hälsa som till exempel förstelärare med uppdrag kring värdegrund och anpassningar, skolvårdar och skolvärdinnor med olika kompetenser som nyttjas i arbetet, samt lärare med uppdrag att samarbeta med elevhälsans personal kring specifika frågor. Även de heltidsmentorerna som finns på några skolor kan ha i uppdrag att fungera som länkar mellan elevhälsa och lärare.

På skolor där eleverna ges goda möjligheter att utveckla kunskaper om hälsosamma levnadsvanor sker detta till stor del genom undervisning i ämnen vars centrala innehåll rymmer frågor om hälsa. Men det sker också genom att lärare i flera ämnen utnyttjar möjligheter att lyfta olika hälsoaspekter, tankesätt och strategier i syfte att både stärka elevers hälsa och skapa motståndskraft mot fysisk och psykisk ohälsa. Arbetet för att ge eleverna kunskaper i hälsorelaterade frågor bedrivs på dessa skolor överlag samlat och kontinuerligt. Lärare och andra relevanta personalgrupper inom skolan samverkar också utifrån en gemensam idé om och förståelse av utbildningens syfte och mål. Det finns också oftare en uttalad samstämmighet kring vad som är viktigt och vad eleverna behöver.

Dessa skolor arbetar i högre utsträckning med att överblicka när, hur och av vem hälsorelaterade frågor lyfts med eleverna. Kunskaper om hälsosamma levnadsvanor ges vid fler tillfällen än i undervisningen, och då ofta som en del av utbildningen till exempel på mentorstid och genom olika klass-, program- och skolövergripande insatser. Undervisningen och utbildningens andra insatser utformas också i större utsträckning utifrån kunskap om hela elevgruppens hälsosituation och det finns också ett större fokus på friskfaktorer och det salutogena. Aktiviteter och insatser utformas vidare för att öppna upp för elevernas frågor och tankar.

Eleverna på dessa skolor ger i högre grad uttryck för att undervisningen om hälsa är meningsfull och relevant. I intervjuer med lärarna finns ofta en samstämmighet kring betydelsen av olika perspektiv, där kunskaper om både fysisk, psykisk och psykosocial hälsa betonas. Normkritiska perspektiv likväl som ett aktivt arbete med rörelse och fysisk aktivitet genomsyrar då utbildningen.

Utbildningens utformning ur ett hälsoperspektiv

För att ge elever i gymnasieskolan grundläggande förutsättningar för hälsa behöver utbildningen utformas utifrån ett hälsoperspektiv. Med ett hälsoperspektiv på utbildningen tar skolan fasta på betydelsen av att eleverna får grundläggande förutsättningar för hälsa och lärande, som att de ges möjlighet till rörelse och god kosthållning samt att det finns möjlighet till social samvaro och relationerna mellan skolpersonal och elever liksom elever emellan är goda. En ytterligare förutsättning för god hälsa är att gymnasieutbildningen samordnas till en sammanhängande helhet istället för att enbart bestå av sinsemellan fristående kurser. Genom samordning kan skolan undvika onödig arbetsbelastning och stress för eleverna. Samordning inom utbildningen kan även bidra till att eleverna upplever utbildningen som meningsfull och överblickbar, vilket i sig bidrar till större välbefinnande och hälsa – och möjligheter till fördjupad kunskap och lärande.

Granskningen visar att färre än en tredjedel av de granskade skolorna utformar utbildningen ur ett brett hälsoperspektiv. De allra flesta skolor har ett aktivt arbete med att främja goda relationer, men skillnaderna är stora mellan de skolor som främst arbetar förebyggande och främjande på klass- och programnivå och de som utöver detta också erbjuder en mängd olika möjligheter till skolövergripande social samvaro och gemenskap. Möjligheterna till rörelse är också få på flera skolor vilket inte speglar den vikt som läggs vid detta i undervisning och information om hälsosamma levnadsvanor. Få skolor arbetar aktivt med samverkan och samordning av undervisning i syfte att skapa goda förutsättningar för hälsa, både vad gäller elevers arbetsbörda och stress och elevers upplevelse av utbildningen som meningsfull och överblickbar.

Skolinspektionen har gett rekommendationer att utveckla hälsoperspektivet i utformningen av utbildningen till majoriteten av skolorna i granskningen. Framförallt har det handlat om att öka samordning och samverkan mellan lärare, både för att minska elevers arbetsbelastning och för att ge elever överblick och sammanhang.

Olika utgångspunkter i skolors aktiva arbete för gemenskap

De allra flesta skolor i granskningen arbetar på olika sätt aktivt med att främja gemenskap och social samvaro. Samtidigt varierar både omfattningen av och utgångspunkterna för detta arbete. På några skolor är arbetet i hög grad ett skolgemensamt arbete, medan det på andra skolor sker inom de olika programmen eller inom ramen för den egna klassen. På några skolor betonas att utgångspunkten för arbetet är att främja just en god gemenskap medan andra skolor i högre grad betonar förebyggandet av problem.

På de flesta skolor i granskningen har vi mött någon form av systematik i arbetet med att skapa olika sociala mötesplatser på skolan och aktiviteter som syftar till gemenskap och socialt samspel. I intervjuer beskrivs också i olika omfattning ett aktivt och medvetet arbete för att ge elever möjligheter till gemenskap och socialt samspel inom klassen, inom programmet och på skolan. Till exempel används mentors- och programdagar och, i olika grad, ett medvetet arbete med placeringar i klassrummet för detta syfte.

På några skolor är fokus till stor del på hantering av relationella sociala problem på skol-, grupp- eller individnivå, och arbetet beskrivs i intervjuer ofta som en del av arbetet med trygghet och studiero eller likabehandling. I granskningen är det framför allt lärarna som arbetar med gemenskap och goda relationer inom ramen för undervisningen och mentorskapet i den egna klassen eller på programmet. Här finns en risk att elever från olika program inte möts och det framgår av intervjuer att en sådan uppdelad organisation med fokus på den mindre gruppen kan bidra till grupperingar och fördomar. Att ansvaret förläggs till klass- och programnivå uppges i hög grad vara en effekt av smittskyddsinsatser i samband med pandemin.

Arbetet verkar på dessa skolor i hög utsträckning bäras av engagerade lärare eller lärarlag på enskilda program utan att arbetet nödvändigtvis lyfts upp och blir en del av "hela skolans" arbete. Gemensamma diskussioner mellan personal på skolan riskerar att ske snävt och utan tydlig riktning vilket minskar möjligheterna att skapa en större gemenskap och binda samman organisationen.

Gemensam anda och elevdelaktighet kännetecknar några skolor

På skolor som i högre utsträckning arbetar med fokus på det som främjar beskrivs istället insatser och aktiviteter snarare utifrån ett fungerande läge där goda relationer kan skapas och upprätthållas. Här är det vanligare att eleverna är delaktiga, både formellt genom elevråd och elevkårer men även genom andra initiativ. Arbetet med att främja gemenskap och social samvaro sker ofta mer samlat med en större bredd av aktiviteter och insatser i klassen, på programmet och på hela skolan.

Några skolor utmärker sig särskilt i granskningen genom att arbeta med att främja en gemenskap som genomsyrar hela skolan och där olika kompetenser tas till vara. På dessa skolor sker arbetet också på ett sätt som binder samman olika delar och nivåer av organisationen. I intervjuerna med både lärare, elever, elevhälsoteam och rektorer beskrivs i flera fall att det finns en särskild "anda" eller ett gemensamt förhållningssätt. Denna anda uppges ge mening till allt från den vardagliga nära kontakten mellan lärare och elever till det mer systematiska arbetet med att skapa en känsla av gemenskap och tillhörighet på skolan.

Arbetet på dessa skolor beskrivs som ett system där en känsla av tillhörighet dels skapas utifrån program och tankar om en skolanda eller "en skola i skolan", dels om gemenskap och tillhörighet också mellan program och på skolan som sådan. Det finns en kombination av förebyggande och främjande aktiviteter och insatser som genomförs både inom programmen och skolövergripande. Det kan handla om introduktionsdagar när eleverna börjar på skolan, mentorsdagar, kuratorer som är ute i klasserna, temaveckor på programmen, exkursioner och studieresor kopplade till program mål och de kurser eleverna läser. Likväl som traditionsenliga eller återkommande lekar, tävlingar och evenemang där elever engageras på olika sätt, till exempel genom aktiviteter elevråd initierar eller att elever på restaurang- och livsmedelsprogrammet ordnar årligt julbord.

På dessa skolor är det vanligt att aktiviteter för att främja gemenskap på skolan planeras och genomförs utifrån ett årshjul eller en läsårsplanering där elevernas utbildning inleds med introduktionsdagar och där återkommande aktiviteter återfinns. Under terminerna genomförs sedan i varierande omfattning olika aktiviteter, som lekar och tävlingar, vandringar eller utflykter, jultraditioner, friluftsdagar och temadagar. Dessa aktiviteter och mötesplatser utgör ett slags ramverk både för utbildningen och för det relationsbyggande som också sker i vardagen.

Utöver skillnaderna i hur strukturerat arbetet för att främja gemenskap är, varierar det även på vilket sätt och i vilken omfattning som eleverna engageras och är delaktiga i detta arbete. Det finns bland annat exempel på skolor med olika klubbar och föreningar som delvis drivs av elever med stöd av lärare eller annan personal. På en av skolorna har en lärare i särskild uppgift att hjälpa till med organiseringen av klubbarna och att hjälpa nya elever att hitta en klubb som passar dem. På andra skolor är elevorganisationer inblandade i planering och genomförande av skolövergripande aktiviteter. På skolor som i högre grad arbetar främjande ges också exempel i intervjuer på hur elever tar plats och ges utrymme. Både genom elevråds- eller elevkårsinitiativ men även genom initiativ som visar att elever inte bara är mottagare av insatser utan även aktörer i den gemensamma miljön. Detta kan till exempel ta sig uttryck genom att en elev som lärt sig ett nytt stycke på klassiskt piano tar initiativ till att spela upp det i skolans kafé eller att elever tar initiativ till en ny "klubb" utifrån ett gemensamt intresse.

I granskningen har vi även sett spår av baksidan med starka gemenskaper. En stark "vi-känsla", föreningar och klubbar kan främja de sociala relationerna på skolan, men verkar också i något fall bidra till starka grupperingar med fördomar som kan komma till uttryck om olika "andra" elever och program. I granskningen finns exempel på skolor där det finns eller har funnits olika former av exkluderande sällskap, i form av elevföreningar eller ordenssällskap. Personalen på skolorna beskriver att detta är något de försöker eller har kommit till rätta med, till exempel genom att erbjuda alternativ och förbjuda affischering.

Elevhälsan nyttjas i relationsbyggande men mindre sällan i det bredare främjandearbetet

Många lärare i granskningen uppger att de får stöd av elevhälsans personal för att skapa eller upprätthålla goda relationer med elever. På flera skolor är elevhälsan också delaktig i regelbundna avstämningar kring läget i klasser. Konkreta insatser förekommer också, som att det finns en synlighetspolicy och att elevhälsans personal och lärare på skolan tillsammans är aktiva och synliga i korridorerna. Samtidigt visar granskningen att elevhälsans professioner framförallt nyttjas var för sig och i arbete med enskilda elever. Då arbetet på flera skolor i hög grad också utgår från problem som uppstått, det som i intervjuer ibland kallas för "att släcka bränder", riskerar ett bredare främjandearbete att inte komma igång.

På något mer än hälften av skolorna deltar elevhälsans personal i mer målinriktade diskussioner med fokus på det förebyggande och främjande arbetet tillsammans med lärarlag, förstelärare eller annan relevant personal. På några skolor är det främjande perspektivet starkare och stort fokus ligger på aktiviteter och insatser inom ramen för utbildningen som helhet och som syftar till en positiv skolmiljö och inramning av utbildningen. Exempel på sådana aktiviteter är sociala tillställningar, exkursioner, resor och andra evenemang. Detta är särskilt framträdande på några skolor som beskriver sina elever som ambitiösa och högpresterande.

Fysisk aktivitet och god kosthållning har ingen framträdande plats

Granskningen visar att vikten av fysisk aktivitet, kost och sömn är något som betonas i undervisning och information till eleverna, men det finns mer sällan ett aktivt och uttalat arbete för att ge eleverna möjligheter till rörelse och god kosthållning under skoldagen. Den betoning på fysisk aktivitet, kost och sömn som förekommer

i skolans kommunikation med eleverna återspeglas alltså mindre ofta i att elevernas behov av rörelse och näring får påverka skoldagens utformning. Några skolor i granskningen har dock ett aktivt arbete med att uppmuntra elever till rörelse.

Få skolor skapar aktivt möjligheter till rörelse under skoldagen

Som nämnts ovan är fysisk hälsa den hälsoaspekt som framförallt tycks uppmärksammas i undervisning och i informationsinsatser inom utbildningen. Samtidigt ser vi att den fysiska aktivitetens betydelse på många skolor sällan återspeglas i elevernas möjligheter till rörelse under skoldagen. Det framgår av intervjuer att få skolor aktivt söker efter möjligheter eller aktivt uppmuntrar eleverna till rörelse. Lärare, representanter för elevhälsan och rektorer beskriver att det kan finnas ett grönområde bredvid skolan, mycket trappor, ett pingisbord på skolgården, ett delvis tillgängligt gym eller möjlighet att låna bollar. Skolan förhåller sig då relativt passiv till elevernas behov av rörelse – vissa möjligheter erbjuds men i stort är rörelse något som är upp till eleverna själva att ta tag i.

Samtidigt finns det några skolor i granskningen som mer aktivt ger eleverna möjligheter att röra på sig under skoldagen, både genom skolövergripande insatser och mer anpassade insatser på programnivå. Några skolor har särskilda insatser på yrkesprogrammen och introduktionsprogrammen, till exempel subventionerade eller kostnadsfria gymkort, morgonjympa på skolan, till exempel i form av ”byggjympa” på bygg- och anläggningsprogrammet. Pulshöjande aktiviteter genomförs också systematiskt på en av skolorna i årskurs 1 och på yrkesprogrammen på en annan skola. Det finns även enstaka exempel på skolor i granskningen som regelbundet erbjuder aktiviteter under skoldagen, som till exempel promenader och yoga. I intervjuerna med lärare framgår att enstaka lärare använder sig av ”brain-breaks” eller andra former av rörelsepauser men det verkar mer ovanligt att det används av flera lärare eller genomgående på skolorna.

Med anledning av covid-19 och de förändrade förutsättningarna med distansundervisning har vissa av skolorna hittat nya sätt att uppmuntra elever till rörelse. På en skola har en stegräkningstävling genomförts, på en annan har till exempel undervisningen i historia bedrivits utomhus i historiska miljöer. Samtidigt har pandemin också bidragit till att gym som funnits på skolor eller nyttjats av skolor varit stängda och att rörelseprogram som initierats på skolor avbrutits.

Deltagande på idrotten främjas genom olika insatser och åtgärder

I kursen idrott och hälsa 1 är den fysiska aktivitetens och livsstilens betydelse för kroppslig förmåga och hälsa en del av det centrala innehållet. Kursen är med sina 100 poäng den enda gymnasiegemensamma kursen med fokus på fysisk aktivitet. Granskningen visar att lärarna som undervisar i idrott och hälsa överlag strävar efter att elever ska hitta möjligheter till vardagsmotion, aktiviteter och strategier som passar dem. På skolnivå är det också vanligt med olika mer åtgärdande och förebyggande insatser, som att en kurator följer med en elev till idrotten under en period eller att yrkeslärare involveras för att motivera eleverna.

Granskningen visar att schemat på de granskade skolorna generellt anpassas för att främja närvaro och deltagande i idrott och hälsa, till exempel genom att tillräcklig tid ges till förflyttning och ombyte. De flesta skolor erbjuder också möjligheter att duscha och byta om på ett tryggt sätt, till exempel genom att ha byggt duschar där det går att stänga om sig. För att ytterligare gynna rörelse och fysisk aktivitet har några skolor i granskningen valt att förlägga kursen idrott och hälsa 1 över två år för att främja elevernas möjligheter till regelbunden fysisk aktivitet. Det är mindre

vanligt, men förekommer i något fall, att alla elever på en skola också läser idrott och hälsa 2 och därmed har ämnet i alla tre årskurser.

Olika alternativ bidrar till god kosthållning men ambitionen är ibland låg

Samtliga skolor i granskningen erbjuder eleverna kostnadsfri lunch och alla skolor utom två, erbjuder lunch på skolan. På de skolor som inte har egen matbespisning får eleverna matkuponger att använda på restauranger skolorna valt ut. Möjligheter till god kosthållning är inte något som synliggörs i de hälsoplaner eller andra dokument som Skolinspektionen tagit del av, trots att elevenkäter som skolorna genomför vittnar om att många elever till exempel inte äter frukost. I den mån kostrelaterade frågor syns i den dokumentation Skolinspektionen tagit del av så handlar det om information som ges eleverna, till exempel vid en återkommande temadag eller annan informationsinsats som elevhälsans professioner ansvarar för. Det finns också exempel i granskningen där frukost erbjuds varje dag i skolans matsal som en del av en kommunal satsning. I några fall finns exempel där lärare i arbetslag, framförallt på yrkesprogram, äter frukost tillsammans med eleverna.

I de intervjuer Skolinspektionen genomfört med elever och med skolans personal är man överlag nöjd eller mycket nöjd med den mat som serveras. Det finns ofta olika alternativ att välja mellan, vegetariska alternativ och salladsbuffé. De flesta skolor har även en kafeteria på skolan, där det ibland – men inte alltid - erbjuds frukost och hälsosamma mellanmålsalternativ. På några skolor är hälsosamma alternativ något man medvetet satsat på, medan det på andra skolor inte gjorts någon sådan prioritering. På en skola utifrån argumentet att då går eleverna och köper onyttiga mellanmål någon annanstans.

Samverkan i hälsofrämjande syfte sker sällan

Samverkan och samordning mellan lärare behöver ske för att utbildningen i sin helhet ska upplevas som meningsfull, och vara överblickbar och hanterbar för eleverna. Det betyder att lärarna behöver förutsättningar för att samverka i syfte att samordna elevernas undervisning så att utbildningen kan utformas till en helhet. På så sätt kan eleverna ges sammanhang i sina studier och en upplevelse av att det finns en röd tråd i utbildningen, till exempel genom att ämnen samordnas i större kunskapsområden och att samma fenomen berörs ur olika ämnesperspektiv. Det betyder även att lärare behöver samordna undervisningen så att eleverna får en rimlig arbetsbelastning. Detta kan till exempel ske genom att lärare undviker att samtidigt ge elever större arbetsuppgifter eller ser till att utforma uppgifter som kan fungera som gemensamt underlag för bedömning i olika kurser.

Granskningen visar att samordning och samverkan mellan lärare i syfte att minska elevernas arbetsbelastning och skapa sammanhang och överblick för eleverna sker i liten utsträckning på de 28 skolorna i granskningen. På några av skolorna är dock samverkan och samordning bärande element i den utbildning som erbjuds eleverna, men på många är arbetet med att ge elever överblick och sammanhang förlagt långt ut i organisationen.

Samarbeten mellan lärare upp till de enskilda lärarna

Ofta är samverkan kring undervisningen i hög grad upp till de enskilda lärarna, arbets- eller programlagen. Den samverkan som sker är ofta personbunden och bygger på enskilda lärares engagemang och på utarbetade samarbeten mellan några ämnen. Det framstår som ovanligt i granskningen att undervisningen samordnas så

att till exempel samma bedömningsunderlag kan användas av flera lärare i syfte att minska elevernas arbetsbelastning. Överlag framstår flertalet av de exempel som ges på samplanering och samarbeten ämnen emellan som beroende av enskilda lärares eventuella upparbetade samarbeten.

I intervjuer med lärare framgår att det på många skolor i granskningen finns önskemål om ökat samarbete mellan lärare i olika ämnen. De hinder som lyfts för detta handlar till exempel om brist på gemensam planeringstid, scheman som hindrar möten, att lärare undervisar elever som hör till andra programlag eller att det funnits behov av att prioritera andra förändringar på skolan. På några skolor finns det däremot över tid upparbetade samarbeten och dessa beskrivs som samarbeten mellan olika ämnen snarare än samarbeten mellan olika lärare, vilket kan vara ett tecken på att samarbetet inte i första hand är personbundet. Här samverkar lärare i planering, genomförande och bedömning utifrån examensmål och kursinnehåll, och utifrån en mer samstämmig bärande idé om meningen med utbildningen.

Rektor har ett särskilt ansvar för att samverkan mellan lärare i olika kurser kommer till stånd så att eleverna får ett sammanhang i sina studier. Hen har även ansvar för skolans arbete med kunskapsområden, där flera ämnen ska bidra och samordnas så att de utgör en helhet för eleven.³⁸ Det framgår dock av intervjuer att rektorer på flera skolor inte aktivt verkar för ett sådant arbete utan ser det som en fråga för lärarna själva. Här ser Skolinspektionen en risk att nödvändiga förutsättningar för samverkan osynliggörs, och att eventuella hinder som behöver undanröjas inte upptäcks och att möjligheter och goda exempel inte tas tillvara.

Schemaläggning som kan bidra till samordning nyttjas inte fullt ut

Det framgår av intervjuerna att de flesta skolor använder någon form av examinations- och provscheman för att undvika en för hög eller ojämn arbetsbelastning för eleverna. Detta är ibland något som initierats skolövergripande, ibland något som lärar- eller programlag själva utformat. I intervjuer med elever bekräftas att detta fungerar väl på några skolor medan elever på andra skolor är mer kritiska och menar att det inte fungerar. Ett vanligt hinder som lyfts fram av både elever och lärare är att alla lärare inte använder provschemat. I intervjuer med lärare beskrivs också ofta att de istället har en nära och tät dialog med eleverna om arbetsbelastning och om när examinationer ska genomföras och arbetsuppgifter vara klara.

Även ordinarie scheman kan användas för att samordna elevernas utbildning och möjliggöra samverkan mellan lärare. Det framgår att rektorerna sällan använder schemat för att samordna utbildningen, till exempel på ett sätt som möjliggör för lärare att samverka. Inte heller är schemat på de granskade skolorna något som elevhälsoteamen vanligtvis diskuterar, eller något som lyfts fram i hälso- eller verksamhetsplaner. Rektorer med ansvar för en skolenhet av flera på en större skola verkar också förhålla sig mer till den schemaläggning som görs än att aktivt själva använda schemaläggning som ett verktyg.

Utöver mer generella schema-principer som start- och sluttider till exempel kopplat till busstider, lunch och den garanterade undervisningstiden finns det på några skolor exempel där kurser lagts på ett sätt som ska kunna underlätta samarbete mellan lärare som undervisar samma elevgrupp, till exempel med positioner i rad under en del av dagen. Exempel ges också på att varje elevs schema granskas i flera steg där man systematiskt ser över risk för håltimmar, tid för ombyte och mattider.

---

³⁸ Förordning (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan. 2.6. Rektors ansvar.

Hänsyn tas även för lång resväg och man undviker tidiga morgonlektioner för de eleverna. Andra exempel på hälsoperspektiv på schemalaggingen som lyfts i intervjuer är tider för "egenstudier" på morgonen med tillgängliga lärare, gemensam rasttid för att elever ska kunna mötas, "NPF-säkring" och schemalagda aktiviteter. Samtidigt finns det exempel på skolor där rektorer tagit mer principiella beslut om till exempel schemaförändringar för att möjliggöra samverkan. På en sådan skola har man till exempel, efter att ha uppmärksammat ökad stress och psykisk ohälsa i elevgruppen, schemalagt all undervisning i längre pass.

Utformningen av utbildningen ur ett hälsoperspektiv är starkt påverkat av pandemin

Det framgår genomgående i granskningen att skolornas arbete med att främja gemenskap och social samvaro har påverkats av situationen med Covid-19. Det finns ett före och ett under pandemin, som en rektor uttrycker det.

Flertalet skolor ger exempel på hur temadagar eller mål att arbeta mer ämnesövergripande har ställts in och att aktiviteter som tidigare genomförts program- eller skolövergripande istället sker inom ramen för klassen eller inte alls.

I intervjuer med rektorer och representanter för elevhälsan framgår att fler elever uppger att de känner sig ensamma och på några skolor beskrivs att fler elever än vanligt har önskat byta klass. Man upplever till exempel också att de elever som börjat i år 1 under hösten haft svårare att komma in i skolgemenskapen och att elever som börjat år 2 haft ett större behov av att bygga en ny klassgemenskap efter den första perioden av distansundervisning. Rektorer, lärare och elever beskriver hur skolvardagen tillbringas med den egna klassen och att scheman läggs om för att undvika att elever träffas i korridorer och i matsal. Även möjligheterna till rörelse har påverkats, dels av distansundervisningen i sig men även till exempel av att gym som tidigare varit öppna och tillgängliga för elever varit stängda.

Hälsoperspektivets del i det systematiska kvalitetsarbetet

Elever som mår bra, har goda och förtroendefulla relationer med sina lärare och kamrater och upplever utbildningen som meningsfull och överblickbar, har bättre förutsättningar att lära och utvecklas i skolan. De uppföljningar och analyser som skola och huvudman gör för att utveckla utbildningen behöver därför innehålla ett brett hälsoperspektiv, så att inte dessa grundläggande förutsättningar kommer i skymundan. I detta arbete behöver den samlade elevhälsan användas strategiskt.

Sammantaget ser vi att arbetet med att främja elevers hälsa, på flertalet av skolorna, inte alls eller bara delvis, är en del av det systematiska kvalitetsarbete som leds av rektor. Den elevhälsoplan som i vissa fall tagits fram är ibland skild från skolans övriga kvalitetsarbete och riskerar därmed att fungera mer som en beskrivning eller dokumentation av elevhälsoteamets arbete än av skolans samlade elevhälsoarbete. Att den samlade elevhälsan förväntas bidra till utvecklingen av utbildningen är då inte heller ett tydligt uppdrag från rektor.

Ungefär en tredjedel av skolorna i granskningen har ett väl fungerande arbete med att både följa upp och analysera elevers hälso- och studiesituation samt planera och genomföra relevanta hälsofrämjande insatser. På dessa skolor bidrar också elevhälsans representanter med aggregerad information och olika kompetenser nyttjas i erfarenhetsutbyten tillsammans med lärare och annan personal på skolan.

Skolinspektionen har gett fler än hälften av skolorna rekommendationer att utveckla hälsoperspektivet i det systematiska kvalitetsarbetet. Rekommendationerna har till övervägande del handlat om behovet av att använda elevhälsans samtliga kompetenser i kvalitetsarbetet och om att sammanställa information på gruppnivå för att i analyser kunna se skillnader och mönster.

Elevers hälsa följs upp men analyseras inte på gruppnivå

För att relevanta främjande och förebyggande insatser ska kunna genomföras behöver elevernas hälso- och studiesituation följas upp och sammanställas både på grupp- och skolnivå. Utan gemensamma underlag finns en risk att behov inte synliggörs och att enskilda perspektiv och antaganden blir styrande när insatser ska planeras och genomföras. Den information som samlas in behöver därför sammanställas och analyseras på ett sätt som gör det möjligt att få syn på skillnader, mönster och samband, liksom mönster över tid.

Uppföljningar och analyser av elevers hälsosituation sker på ungefär hälften av skolorna i granskningen, framförallt utifrån enskilda elever och med fokus på riskfaktorer och ohälsa. På några enstaka skolor följs elevers hälsa inte upp alls i syfte att kunna genomföra program- eller skolövergripande insatser. De sammanställningar av information som ibland ändå görs på dessa skolor är ofta begränsade, till exempel i form av en trivselenkät som kan vara framtagen på skolan eller av huvudmannen.

Elevenkäter används på de flesta skolor för att fånga upp elevers tankar och upplevelser. Enkäterna utgör ibland underlag för samtal i grupper på hela skolan, ibland

väljer istället elevhälsoteamet på en skola ut frågor till diskussion där de sett särskilt framträdande mönster. Det varierar också i vilka sammanhang resultat från elevenkäter diskuteras och analyseras, till exempel i vilken utsträckning detta görs i tvärgrupper där olika perspektiv finns med och om elever bjuds in att fundera över resultaten. Det varierar också i vilken mån och hur resultaten i elevenkäter tillsammans med andra underlag används i planeringen av insatser.

När de enkäter som används inte är skolans egna verkar det finnas en eventuell risk att de inte upplevs som relevanta för den egna skolan. Resultaten riskerar även att bli svåra att använda om de inte diskuteras på ett sätt som ger stöd för analysen, till exempel genom att specialiserad kunskap används och att resultaten jämförs med andra underlag. I detta analysarbete har den samlade elevhälsans en viktig uppgift utifrån de specifika kompetenser de har.

En dryg tredjedel av skolorna i granskningen har bedömts ha ett väl fungerande uppföljnings- och analysarbete. Information samlas här in på olika kompletterande sätt, till exempel genom enkäter, elevhälsosamtal, introduktionssamtal, intervjuer av olika slag och genom utvärderingar av genomförda eller pågående insatser. På dessa skolor sker en mer systematisk uppföljning med ambitionen att identifiera, stärka och ta hänsyn till friskfaktorer och elevernas eget engagemang. Uppföljningar och analyser sker både på individ- och gruppnivå, och på så sätt att relevanta främjande och förebyggande insatser ska kunna genomföras, till exempel genom att formulerandet av frågor används för att synliggöra utvecklingen och genom att vissa mått kvarstår för att kunna uppmärksamma förändringar över tid. Det framgår även att eleverna ges möjligheter att vara delaktiga i samtal om utbildningens utveckling, och att det finns en systematik för detta genom olika forum på både på klass-, program- och skolnivå.

Det saknas uppföljning och analys på skol- och gruppnivå

På hälften av granskningens skolor görs sammanställningar av insamlad information i högre omfattning, på både klass-, program- och på skolnivå. På några skolor ges också exempel där lärar- eller programlag genomför regelbundna enkäter med klasser som ett slags temperaturmätare på delaktighet och trivsel, och som ett utvärderingsinstrument som kan kopplas till undervisning och olika aktiviteter och insatser. Dessa enkäter används också som underlag i olika sammanhang, till exempel i samtal i skolans elevhälsoteam.

På flera skolor i granskningen sker uppföljningen av elevers hälsosituation framförallt på individnivå. Ibland kompletteras informationen med en eventuell återkommande elevenkät. De samtal som förs om elevers hälso- och studiesituation på dessa skolor utgår i hög utsträckning från de kunskaper och den information var och en på skolan bär med sig från möten och samtal med elever.

Inför elevhälsosamtalen verkar det vara vanligt att eleverna svarar på en hälsoenkät, men det framstår inte som lika vanligt att den information som då framkommer aidentifieras och sammanställs för att samlat kunna användas i utvecklingsarbete. I flera intervjuer framgår det att detta skulle vara möjligt men att det inte är något som gjorts eller efterfrågats. Även det faktum att idrottslärarna på skolor ofta genomför hälsoenkäter med eleverna i undervisningen lyfts som en möjlighet i intervjuer men i granskningen finns få exempel på att sådana underlag används.

När sammanställningar saknas på grupp- och skolnivå går det inte att på ett mer systematiskt vis se mönster eller trender över tid. Analyser blir därmed svåra att

genomföra och grunden för att planera relevanta främjande och förebyggande insatser blir bräcklig. Här finns också en risk att eventuella ogrundade föreställningar om elevernas hälso- och studiesituation, liksom orsaker till dessa, inte utmanas. Övervägande fokus på individnivån riskerar också att leda till att skolans roll inte uppmärksammas, med eventuell följd att problem i skolmiljön och i organisationen blir individers att bära. Ett sådant exempel kan vara när de insatser som genomförs för att minska elevers stress enbart riktas mot eleverna själva utan att uppmärksamhet mer systematiskt riktas också mot skolmiljön och undervisningen.

Det är genomgående ovanligt att sammanställningar görs på ett sådant sätt att skillnader mellan elevgrupper synliggörs, som till exempel skillnader utifrån kön, modersmål, stödbehov eller andra kategorier som skolan ser som relevanta i den egna verksamheten. Här missar många skolor att få syn på mönster och samband av värde för analyser. Skolorna går även miste om möjligheten att spegla sig i nationella beskrivningar och analyser av skillnader mellan olika elevgrupper, till exempel skillnader mellan män och kvinnor vad gäller både faktiskt och upplevd hälsa.

Fokus på riskfaktorer men en ambition att arbeta mer främjande

Både informationsinhämtning och de analyser som görs behöver ha ambitionen att identifiera, stärka och ta hänsyn till elevernas egna resurser och inte enbart fokusera på riskfaktorer och ohälsa. Det behöver finnas en generell strävan att synliggöra hur skolan som sådan kan vara hälsofrämjande. När fokus är på risker och problem i informationsinhämtandet på skolorna tenderar de insatser som planeras och genomförs att bli huvudsakligen reaktiva och åtgärdande.

I intervjuer såväl som i elevhälsoplaner och årshjul för elevhälsoarbetet framgår att merparten av de insatser som beskrivs är just åtgärdande eller förebyggande, och syftar till att undvika eller komma till rätta med faktiska eller potentiella problem. Temadagar kan då till exempel ha fokus på sömn och kost utifrån enkätresultat som visar att många elever har ohälsosamma sömn- och matvanor. Eller så kan huvuddelen av insatserna ta avstamp i det mer åtgärdande och förebyggande arbetet med trygghet och studiero utifrån resultat som visar behov av att komma till rätta med otrygghet, kränkningar eller problematiska värderingar. Främjande inslag, som genomförs utan direkt förekommen anledning men med utgångspunkt i vad som fungerar och har betydelse för hälsa, är inte lika framträdande.

Samtidigt har de flesta skolor i granskningen vissa inslag av friskfaktorer och fokuserar på det som fungerar i informationsinhämtningen. Ungefär en tredjedel av skolorna har också ett mer tydligt fokus på det salutogena. På de skolor som lyckas fokusera på det som fungerar, på friskfaktorer och elevernas egna styrkor, verkar det finnas en större balans mellan främjande aktiviteter och åtgärdande insatser, mellan fokus på individ och på grupp. Här finns dels återkommande fasta aktiviteter och ett tydligt gemensamt förhållningssätt med tilltro till elevers förmågor, samtidigt som aktiviteter och insatser också genomförs utifrån de behov som löpande identifieras. Det finns mer ofta årshjul eller läsårsplaneringar som har gemensamma inslag för samtliga elever på skolan och som specificerar när olika insatser ska genomföras och följas upp, och av vem. På dessa skolor bidrar också den samlade elevhälsan oftare med aggregerad och avidentifierad information, till exempel med sammanställningar från olika insatser. Den samlade elevhälsans roller är här också tydliggjorda i organisationen och de olika professionerna nyttjas i erfarenhetsutbyten inom ramen för kvalitetsarbetet, till exempel i utvärderingar och uppföljningar av olika insatser.

På skolor som arbetar aktivt, transparent och regelbundet med analyser av elevernas hälso- och studiesituation verkar det vidare mer vanligt att uppföljning och analys blir en del av ett allmänt förhållningssätt. Där verkar analyser som görs också omsättas i insatser på olika nivåer, som sedan följs upp så att nya frågor kan väckas och undersökas. På en skola syns detta till exempel genom att olika kartlagda områden sammanställs tillsammans med målformuleringar och analyser på olika nivåer. Lärare på en annan skola i granskningen beskriver till exempel att de utifrån den helhetsbild de får kan resonera om hur de kan främja skolsituationen för olika elevgrupper, till exempel elever som har hög frånvaro.

Elevhälsans olika kompetenser behöver användas mer strategiskt

Den samlade elevhälsan är en viktig strategisk resurs i det hälsofrämjande arbetet och behöver engageras och nyttjas i utvecklingen av utbildningen. I denna granskning ser vi att elevhälsans kompetenser – samlade och var för sig – alltför sällan används som en sådan strategisk resurs. På flera skolor i granskningen deltar inte elevhälsans professioner i det systematiska kvalitetsarbetet som leds av skolans rektor. Ibland är någon representant inblandad i någon del, till exempel i framtagande av en enkät eller i analysen av ett specifikt problem. I några fall uppger representanter för elevhälsan att de saknar insyn i arbetet med att utveckla utbildningen. Psykologisk kompetens tas till exempel på flertalet skolor in endast vid behov i enskilda ärenden, vilket betyder att det psykologiska perspektivet riskerar att utebli i analyser av underlag och i planering av insatser.

Granskningen visar att fokus i elevhälsoarbetet ofta är på roller och rutiner inom ramen för ett åtgärdande och förebyggande arbete på individnivå. Detta åtgärdande arbete är ofta konkret beskrivet i dokumentation utifrån vem som ansvarar för vad och hur arbetsgången ser ut, medan det främjande elevhälsoarbetet nämns mer svepande och sällan konkretiseras. Samtidigt uttrycker elevhälsans representanter i flera intervjuer att de är medvetna om att de borde arbeta mer främjande och förebyggande och att de också önskar att det vore möjligt. De hinder som nämns som förklaringar till varför detta inte sker handlar till exempel om organisationen av elevhälsans arbete på skolan eller hos huvudmannen, arbetssättet eller strukturer på den aktuella skolan och det upplevda behovet av att prioritera arbetet med enskilda elever. Den senare förklaringen ges vid något tillfälle med tillägget att det är detta som upplevs som huvuduppdraget, vilket kan tyda på att elevhälsans professioner lämnats att själva definiera uppdraget. I något fall uttrycks att det saknas kompetens på skolan och hos skolledningen om vad just främjande elevhälsoarbete innebär.

I de elevhälsoplaner som finns på en del skolor är det relativt vanligt att det främjande arbetet betonas, både med direkt hänvisning till skollagens krav om att fokus ska vara på det förebyggande och hälsofrämjande arbetet och i anslutning till rollbeskrivningar eller arbetsområden. Samtidigt är det främjande arbetet på grupp- och skolnivå sällan konkretiserat i dokumentationen, utan de konkreta beskrivningarna rör oftare det mer åtgärdande arbetet med enskilda elever. Detta återkommer också i intervjuer med lärare som beskriver elevhälsans tydliggjorda roller huvudsakligen utifrån hur de arbetar med enskilda elever.

Samtidigt finns det exempel på elevhälsoplaner där ansvar, roller och uppdrag synliggörs i relation till det åtgärdande, förebyggande och främjande arbetet, på såväl

individ- som på grupp- och skolnivå. En sådan elevhälsoplan kan till exempel innehålla uppdragsbeskrivningar för både lärare, mentorer, arbetslag, elevhälsans professioner och rektor, och minskar därmed risken att elevhälsoarbetet särskiljs.

Rektorer behöver nyttja elevhälsans olika kompetenser som en resurs och ge tydliga uppdrag

Granskningen visar att elevhälsans professioner inte alltid bidrar – eller ges i uppdrag att bidra - med aggregerad och aidentifierad information i syfte att utveckla utbildningen. I intervjuer framkommer exempel på hur man på skolor går miste om information som skulle kunna användas i analyser eller i det gemensamma lärandet på skolan. På de skolor där elevhälsan inte fullt ut, eller inte alls, nyttjas i kvalitetsarbetet framkommer olika förklaringar till detta. I flera fall har det nyligen skett ett rektorsbyte på skolan, vilket lett till att arbetet avstannat eller att ett omtag gjorts. En annan relativt vanlig bild i granskningen är att elevhälsans representanter beskriver att de framförallt arbetar med individärenden och med att "släcka bränder".

I de fall elevhälsans personal rapporterar till en annan chef än den aktuella skolenhetens rektor upplevs detta ibland, men inte alltid, av både rektorer och elevhälsans representanter som ett hinder. En konsekvens av detta kan till exempel vara att sammanställningar från elevhälsans insatser enbart görs av resultat från flera skolenheter, att underlaget då blir mindre relevant för den aktuella skolenheten eller att rektor inte får kännedom om väsentlig information. Men även på skolor där elevhälsans personal till stor del finns samlade framgår det av intervjuer att arbetet ibland sker isolerat utifrån den egna rollen och att det mer åtgärdande arbetet på individnivå är det som prioriteras. Det finns vidare exempel på skolor där rektorer bedriver ett systematiskt kvalitetsarbete tillsammans med andra personalgrupper, till exempel förstälärare och mentorer, utan att i någon större utsträckning involvera elevhälsans professioner. Det händer också att någon av elevhälsans kompetenser nyttjas ensidigt.

I granskningen finns exempel där rektorer berättar att de efter en organisationsförändring fått möjligheter att leda och organisera elevhälsans kompetenser i team på skolenheten, istället för att som tidigare ha tillgång till elevhälsopersonal som varit anställda på andra enheter eller centralt. Dessa rektorer uttrycker att det är först nu som det är möjligt att fokusera mer på det främjande arbetet. Från att ha haft tillgång till elevhälsans kompetenser enbart under elevhälsoteamsmöten kan rektorn då skapa mötesrutiner som ger ökade möjligheter till samarbete med lärare.

Avslutande diskussion

Skolors arbete med att främja elevers hälsa är en del av gymnasieskolans breda uppdrag att skapa så goda förutsättningar som möjligt för elevers lärande och utveckling. Arbetet med att främja elevers hälsa är därmed en fråga för hela skolan, där den samlade elevhälsan har en central och viktig roll men där elevernas lärande, utveckling och hälsa är allas ansvar. Det hälsofrämjande arbetet är med nödvändighet ett brett arbete som spänner över flera delar. Det omfattar både undervisningens innehåll i olika ämnen och undervisningens genomförande, men också hela utbildningens utformning och skapandet av miljöer och ett skolklimat som just *främjar* både elevernas lärande, utveckling och hälsa. Grunden för att dessa olika delar ska hålla samman och kunna utvecklas är att de är väl synliga i det kvalitetsarbete som involverar hela skolan och som leds av rektor.

I den här granskningen har Skolinspektionen fokuserat på tre områden som sammanlagt ger en bred bild av gymnasieskolans arbete för elevers hälsa och fysiska, psykiska samt psykosociala välbefinnande. Det **första området** har berört gymnasieskolans bidrag till elevers hälsa och motståndskraft mot fysisk och psykisk ohälsa. Där har vi granskat vilka kunskaper eleverna ges om hälsorelaterade frågor och hur undervisningen eller utbildningsinsatserna utformas. Det **andra området** har gällt skolan som friskfaktor i elevernas liv och utbildningens utformning ur ett hälsoperspektiv, och där har vi granskat hur skolan arbetar för att såväl skoldagen och skolklimatet som utbildningen i dess helhet ger eleverna grundläggande förutsättningar för god hälsa. Inom det **tredje området** har Skolinspektionen granskat skolans förutsättningar för att främja god hälsa genom det kvalitetsarbete som bedrivs för att utveckla utbildningen ur ett hälsoperspektiv.

Skolinspektionens samlade bedömning är att majoriteten av de granskade gymnasieskolorna behöver utveckla arbetet inom flera delar av de granskade områdena. Många skolor saknar en övergripande systematik i arbetet med att ge elever kunskaper om förutsättningar för en god hälsa. Det saknas också på många skolor en samlad och bred bild av utbildningens utformning ur ett hälsoperspektiv. Flertalet skolor har inte konkretiserat vad ett hälsofrämjande arbete kan eller ska innebära utifrån den specifika skolans förutsättningar och villkor. När innebörden av ett främjande och förebyggande arbete på såväl organisations-, grupp- som individnivå är otydlig kan det bli svårt att se bortom de förebyggande och åtgärdande insatser som ofta upplevs som nödvändiga att prioritera. Därmed riskerar fokus att läggas på riskfaktorer, upplevda problem och ohälsa trots att det på många skolor finns en medvetenhet om behovet av att arbeta mer hälsofrämjande.

Överblick saknas över vilka kunskaper om hälsa elever får

Skolinspektionens bild är att avsaknaden av överblick när det gäller elevers möjligheter att utveckla kunskaper om hälsa utgör en förlorad möjlighet för skolorna. Kännedom om vilka kunskaper eleverna ges genom lärarnas undervisning kan utgöra en ingång när skolövergripande aktiviteter och insatser planeras i samverkan mellan elevhälsans professioner och lärare. Genom att uppmärksamma vad olika elevgrupper får lära sig på skolan kan insatser som kompletterar eventuellt ensidiga perspektiv – och kompenserar för både dessa och enskilda elevers olika behov

– också planeras och genomförs. Utan en sådan samverkan riskerar de skol- eller programövergripande insatser som genomförs av elevhälsan att bli onödigt trubbiga och inte möta eleverna behov.

Behov av att ta höjd för skillnader när elever läser olika kurser

I denna granskning har Skolinspektionen undersökt hur elever på olika sätt ges kunskaper om hälsorelaterade frågor. Granskningen visar att detta framförallt sker där kunskaper om hälsa är en del av ett ämnes syfte och kursens centrala innehåll. Här finns skillnader mellan högskoleförberedande program och yrkesprogram men också inom båda programtyperna. Psykologi är till exempel ett programgemensamt ämne på samhällsprogrammet, biologi på naturvetenskapligt program och näringslära på restaurang- och livsmedelsprogrammet. Det finns också skillnader inom det som kallas för gymnasiegemensamma ämnen, där den kurs i naturkunskap elever på yrkesprogram läser är kortare och innehåller färre hälsoaspekter än den kurs elever på högskoleförberedande läser. Här vill Skolinspektionen också uppmärksamma att naturkunskap inte är en gymnasiegemensam kurs på teknikprogrammet, och motsvarande innehåll ges där inte heller inom ramen för något annat ämne.³⁹ Vilka kunskaper eleverna förmedlas kan därför skilja sig stort mellan program. Skolövergripande insatser som ska ge elever information och kunskap om hälsofrågor har därmed olika betydelse för elever på olika program. Att elevernas möjligheter att utveckla kunskaper om hälsa ser olika ut på de olika programmen betyder att skolorna kan behöva ta höjd för detta när elever på en skola ska ges kunskaper om hälsorelaterade frågor. Konsekvenserna av skillnader förstärks också av elevgruppernas olika behov.

Eleverna behöver ges mer likvärdiga möjligheter att utveckla kunskaper om hälsa

Granskningen visar att det sker en hel del arbete i många klassrum som syftar till att ge elever kunskaper om hälsorelaterade frågor och inte enbart i de ämnen där hälsoaspekter är en självklar del, som idrott och hälsa och naturkunskap. Samtidigt visar granskningen på mycket stora skillnader i de möjligheter elever ges att utveckla just sådana kunskaper. På skolor med program som har få kurser med explicit hälsoinnehåll, där samverkan mellan lärare och elevhälsans professioner sker i låg utsträckning och där få lärare och mentorer tar initiativ till att lyfta hälsoaspekter riskerar många elever att inte få möjlighet att utveckla goda kunskaper om förutsättningar för en god hälsa.

De skillnader vi sett finns både mellan skolor och inom skolor. Vilket program en elev går spelar som nämnts stor roll, liksom innehållet och utformningen av såväl undervisning som eventuella skolövergripande insatser. Även undervisande lärares kompetens, engagemang och intressen har betydelse, och i vilken mån samverkan sker lärare emellan samt mellan lärare och annan relevant personal på skolan.

---

³⁹ Eleverna på naturvetenskapligt program läser inte naturkunskap, utan kurser i ämnet biologi.

Undervisning som sällan utgår från elevernas behov

Den undervisning och de skolövergripande insatser som syftar till att ge elever kunskaper om hälsofrågor behöver utgå från elevernas behov. I Skolinspektionens tidigare granskning av elevhälsans arbete framkom att grundskolornas insatser sällan svarade mot elevernas behov inom det psykiska området som då särskilt granskades.⁴⁰ I denna granskning har vi sett att undervisningen fortfarande saknar förankring i en välgrundad bild av elevgruppens behov. Ett skäl kan vara att kunskap om hur eleverna mår och har det på skolan sällan sammanställs och analyseras. Elevhälsans professioner nyttjas sällan i kvalitetsarbetet, varken genom att bidra med sammanställd information och underlag från olika insatser eller i analysarbetet. Möjligheten att genomföra träffsäkra och relevanta insatser minskar därmed.

Utifrån granskningen och befintlig forskning är Skolinspektionens synpunkt att många skolor sannolikt behöver en fördjupad diskussion om de kunskaper om hälsa i bred bemärkelse - det som i forskningen benämns som *hälsolitteracitet* – som elever kan och ska erbjudas.⁴¹ En sådan fördjupad diskussion skulle kunna bidra till att förtydliga det hälsofrämjande arbetets syfte i utbildningen. Utifrån de skillnader som uppmärksammats i granskningen kan en diskussion på gymnasieskolor, om vad det innebär att alla elever ska ges kunskaper om förutsättningar för en god hälsa, kunna ta avstamp i just en förståelse av hälsolitteracitet som "en individs kapacitet att lära sig, tolka och omsätta kunskaper om sin egen hälsa för att som en följd av det kunna utveckla hälsa och välbefinnande"⁴². Då elevers delaktighet har stor betydelse för hälsa finns det också en vinst med en sådan utgångspunkt som sätter elevens egen kapacitet, förståelse och handlande i centrum.

Ett bredare arbete med gemenskap ger elever större möjligheter till tillhörighet, delaktighet och engagemang

Granskningen visar att samtidigt som majoriteten av skolor bedriver ett aktivt arbete för att på olika sätt skapa ett tryggt och gott skolklimat så finns stora skillnader både i omfattning av och utgångspunkter för arbetet. I denna granskning blir denna skillnad särskilt framträdande vad gäller den skolmiljö eleverna vistas i och i vilken omfattning skolan som en del av utbildningen erbjuder social samvaro och gemenskap som kan engagera eleverna och göra dem delaktiga i sin utbildning.

Skolor har naturligtvis olika förutsättningar, bland annat utifrån geografiskt läge, storlek, program och utvecklad kultur och behöver bedriva ett arbete med att utveckla utbildningen utifrån dessa. Många skolor arbetar aktivt med placeringar i klassrummen, med lärares och elevhälsans närvaro i korridorer och andra skolutrymmen, med introduktions- och mentorsdagar och ibland med särskilt upprättade tjänster i form av till exempel skolvårdar/skolvårdinnor. Samtidigt framstår skillnaderna som mycket stora när arbetet på vissa skolor främst är ett ansvar för lärare och mentorer i en klass eller på ett program medan elever på andra skolor också

⁴⁰ Skolinspektionen (2015). *Elevhälsa. Elevers behov och skolans insatser*.

⁴¹ Se t.ex. Skolverket (2019). *Hälsa för lärande*; Skott, Pia. *Elevers och lärares välmående – en skolledares angelägenhet*; Lundström, M. och Sjöström, J. (2019). *Hälsoval och kritisk hälsolitteracitet*.

⁴² Skolverket (2019). *Hälsa för lärande – Lärande för hälsa*.

erbjuds en stark tillhörighet till skolan.⁴³ Den senare gruppen skolor utmärker sig också genom en bredd av återkommande evenemang, exkursioner och studiebesök liksom möjligheter till delaktighet och engagemang i såväl program- och elevråd som olika föreningar, kommittéer och klubbar.

Den bild som ges i granskningen är att skolornas arbete med att främja elevers hälsa också pekar mot andra skillnader i den utbildning elever ges. Som i vilken utsträckning skolorna arbetar snävt mot kunskapsmålen snarare än organiserar och utformar utbildningen i enlighet med läroplanens övergripande mål; och då både ger elever kunskaper, bidrar till elevernas allsidiga utveckling och främjar elevernas utveckling till ansvarskännande människor, som aktivt deltar i och utvecklar yrkes- och samhällslivet.⁴⁴

Kvaliteten i det hälsofrämjande arbetet hämmas av fragmentisering och oklar arbetsfördelning

Granskningen visar att samverkan och samarbete mellan lärare för att skapa sammanhang, mening och överblick för eleverna, eller för att minska elevernas arbetsbelastning, sker i liten utsträckning på flertalet av de granskade skolorna. Medan samverkan på några skolor kan beskrivas som ett slags bärande element i den utbildning eleverna får, förskjuts på andra skolor ansvaret till enskilda lärare och arbetslag utan att arbetet följs upp.

Granskningen kan med andra ord sägas återspegla den bild som finns av gymnasieskolans arbete som fragmentarisk och uppdelad.⁴⁵ Det framgår att samordning mellan kurser generellt är ovanligt. Lärare och elevhälsans personal arbetar också alltför ofta i skilda spår på skolor. Skolinspektionen kan konstatera att när hälsoperspektivet inte ingår i det systematiska kvalitetsarbetet och när elevhälsans professioner inte nyttjas tillsammans med lärare i kvalitetsarbetet blir det än svårare att få syn på betydelsen av samverkan och på vikten av att eleverna upplever att utbildningen är både hanterbar, överblickbar och meningsfull. De samarbeten som eventuellt kommer till stånd sker då också snarare på initiativ av enskilda lärare eller på enskilda program än som en del av ett mer systematiskt arbete med att utveckla utbildningen och det gemensamma arbetet på skolan.

Rektorer har enligt läroplanen ett särskilt ansvar för att samverkan mellan lärare i olika kurser kommer till stånd så att eleverna får ett sammanhang i sina studier, liksom för skolans arbete med kunskapsområden där flera ämnen ska bidra och samordnas så att de utgör en helhet för eleven.⁴⁶ När rektorer inte aktivt verkar för att samarbeten och samverkan blir av genom att skapa förutsättningar, uttrycka förväntningar och genom att följa upp arbetet finns en överhängande risk för att samverkan och samarbete prioriteras bort. Nödvändiga förutsättningar och eventuella hinder riskerar också att hamna i skymundan när ansvaret för samverkan skjuts neråt i organisationen utan att arbetet följs upp. De goda exempel som

⁴³ Under pandemin har arbetet på skolorna i hög grad skett inom ramen för klassen. Skolinspektionens bedömning är här gjord utifrån hur arbetet brukar se ut.

⁴⁴ Förordning (SKOLF 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan.

⁴⁵ SOU 2016:77. *En gymnasieutbildning för alla*. s. 191f.; SOU 2016:55. *Det handlar om jämlik hälsa*. s. 114f.

⁴⁶ Förordning (SKOLF 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan.

kan finnas på skolan blir heller inte synliga och blir därför också svåra att ta tillvara när utbildningen ska utvecklas.

En annan aspekt av ansvarsförskjutning som granskningen uppmärksammat är tendensen att lägga över ansvar för hälsa på den enskilda eleven. Detta syns till exempel i flera skolors arbete med att förebygga stress och att främja fysisk aktivitet. På skolorna genomförs flera olika insatser som syftar till att ge elever verktyg att hantera sin stress. Däremot genomförs sällan insatser som är riktade mot verksamheten i sig, även om det finns enstaka exempel på skolor som till exempel också genomfört förändringar i schemat för att skapa sammanhang i utbildningen och skapa en rimlig arbetsbelastning för eleverna. Främjandet av fysisk aktivitet är ett annat exempel där ansvaret i hög utsträckning läggs på eleven själv. Trots att betydelsen av fysisk aktivitet och rörelse betonas i hög utsträckning, i undervisning och i olika andra sammanhang på skolan, så är det bara enstaka skolor som också arbetar aktivt med att ge elever reella möjligheter att röra på sig inom ramen för skoldagen. Det är förstås positivt att skolorna ger eleverna verktyg för att hantera stress och uppmuntrar dem att röra på sig och motionera men arbetet blir problematiskt när det enbart riktar sig mot individer utan att det också finns en beredskap att genomföra nödvändiga förändringar i verksamheten.

Behov av systematik och en hållbar organisation för hälsa

Utifrån granskningen kan Skolinspektionen konstatera att hälsoperspektivet i högre utsträckning behöver vara en del av skolornas arbete med att utveckla utbildningen. Uppföljningar och analyser av hela elevgruppens hälsosituation behöver också knytas till uppföljning och analys av studieresultat för att relevanta insatser ska kunna planeras och genomföras utifrån en helhetssyn. Den samlade elevhälsans olika kompetenser behöver även nyttjas strategiskt i det systematiska kvalitetsarbetet.

Att säkerställa ett brett hälsofrämjande arbete på vetenskaplig grund är en viktig uppgift för skolans rektor. Ett sådant brett arbete behöver rymma uppföljningar, analyser och insatser kopplade både till fysisk, psykisk och psykosocial hälsa, liksom till lärande och utveckling i stort. Detta är inte minst viktigt att se till när elevhälsans olika professioner inte finns samlade på den aktuella skolenheten utan befinner sig på olika platser i huvudmannens organisation eller tas in utifrån.

Studier visar att det finns stora skillnader när det gäller olika elevgruppers faktiska och upplevda hälsa.⁴⁷ Att unga kvinnor i högre grad än unga män uppger att de är stressade i skolan och på fritiden är till exempel något som ofta uppmärksammas. Liksom andra tecken på större upplevd ohälsa i grupperna nyanlända elever, hbtq-personer och elever med funktionsnedsättning. För att inte enskilda perspektiv och antaganden ska bli styrande så behöver uppföljningar och analyser genomföras på sätt som gör det möjligt att upptäcka skillnader, mönster och samband. När upp-

---

⁴⁷ Se t.ex. Folkhälsomyndigheten (2021). *Folkhälsans utveckling. Årsrapport 2021*.

följning och analys istället, som på många skolor, främst eller enbart sker på individnivå försvåras möjligheterna att utifrån sådana analyser kunna genomföra relevanta förändringar och insatser.

Rektors betydelse för det hälsofrämjande arbetet och möjligheten att bedriva ett elevhälsoarbete utifrån skollagens intentioner betonas också i den forskning om och de erfarenheter som finns av att utveckla elevhälsoarbete.⁴⁸ Det krävs samsyn på alla nivåer för att ett hälsofrämjande arbete ska kunna genomsyra hela skolan. För rektorers möjligheter att leda arbetet med att främja elevers hälsa betonas också vikten av att huvudmannen prioriterar arbetet.⁴⁹ De skolor i granskningen som lyckas arbeta på ett sätt som brett kan sägas främja elevers hälsa verkar göra det utifrån en samlad idé om meningen med utbildningen, där rektor leder arbetet med utgångspunkt i nationella styrdokument. Kring denna idé finns en robust organisation och vad som kan kallas för ett hållbart system, där ansvar är fördelat, mötesstrukturer binder samman arbetet och rektor leder arbetet med att följa upp verksamheten på ett sätt som involverar alla på skolan.

---

⁴⁸ Se t.ex. Skolverket (2019). Redovisning av uppdrag om att genomföra insatser för att förbättra det förebyggande och hälsofrämjande arbetet inom elevhälsan i syfte att stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål; Hylander, I & Guvå, G. (2017). *Elevhälsa som främjar lärande*

⁴⁹ Se t.ex. Hylander, I. (2017). *Elevhälsa som främjar lärande*. s. 249

Referenser

Tryckta källor

Folkhälsomyndigheten (2018), *Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige? Utvecklingen under perioden 1985–2014*. Stockholm: Fohm.

Folkhälsomyndigheten (2018), *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18*. Stockholm: Fohm.

Folkhälsomyndigheten (2019), *Barns och ungas rörelsemönster*. Stockholm: Fohm.

Folkhälsomyndigheten (2021), *Folkhälsans utveckling. Årsrapport 2021*. Stockholm: Fohm.

Folkhälsomyndigheten och Karolinska institutet (2021), *Skolrelaterade insatser för fysisk aktivitet och effekt på psykisk hälsa bland barn och unga. En systematisk litteraturoversikt och metaanalys*. Stockholm: Fohm.

Hylander, I. (2018), Perspektiv på yrkesroller och teamutveckling i elevhälsan. I: Löfberg, C. (red.) *Elevhälsoarbete under utveckling*. Stockholm: SPSM.

Hylander, I. & Guvå, G. (2017), *Elevhälsa som främjar lärande. Om professionellt samarbete i retorik och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Ideland, M. & Malmberg, C. (2015), Governing 'eco-certified children' through pastoral power: critical perspectives on education for sustainable development. *Environmental Education Research*, 21:2, 173-182.

Kramming, K. (2017), *Miljökollaps eller hållbar framtid? Hur gymnasieungdomar uttrycker sig om miljöfrågor*. (Doktorsavhandling). Uppsala: Kulturgeografiska institutionen.

Kungliga ingenjörsvetenskapsakademien (2021), *Generation ekvation - En rapport om barn och ungas attityder till skola, skolämnen och lärande*. Stockholm: IVA.

Mind (2018), *Unga mår allt sämre – eller? Kunskapsöversikt om ungas psykiska hälsa i Sverige*.

Nyberg, G. (2017), Få unga rör sig tillräckligt. I: *De aktiva och de inaktiva. Om ungas rörelse i skola och på fritid*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.

Proposition 2009/10:165 *Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet*

SKOLFS 2011:144, Förordning om läroplan för gymnasieskolan. Stockholm: Skolverket.

Skolinspektionens (2015), *Elevhälsa. Elevers behov och skolans insatser*.

Skolinspektionen (2017), *Helhet i utbildningen på gymnasiets yrkesprogram*.

Skolinspektionen (2018), *Skolenkäten hösten 2018*.

Skolinspektionen (2018), *Utmanande undervisning för högpresterande elever*.

Skolinspektionen (2018), *Kvalitetsgranskning av ämnet idrott och hälsa i årskurs 7-9*.

Skolinspektionen (2018), *Årsrapport 2017*.

Skolinspektionen (2021), *Arbetet med individuella stödinsatser i gymnasieskolan*

Skollagen (2010:800)

Skolverket (2011), *Utvärdering av metoder mot mobbning*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2015), *Systematiskt kvalitetsarbete - för skolväsendet*. Allmänna råd med kommentarer. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2019), *Hälsa för lärande – Lärande för hälsa*. Kunskapsöversikt. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2019), *Attityder till skolan 2018*. Stockholm: Skolverket

Skolverket (2019), Redovisning av uppdrag om att genomföra insatser med syftet att förbättra det förebyggande och främjande arbetet inom elevhälsan. Dnr 2016:1616.

Socialstyrelsen och Skolverket (2014), *Vägledning för elevhälsan*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 2016:55. *Det handlar om jämlik hälsa*. Delbetänkande av Kommissionen för jämlik hälsa. Stockholm: Fritzes.

SOU 2016:77. *En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning*. Huvudbetänkande, del 1. Stockholm: Fritzes.

SOU 2016:94. *Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera*. Huvudbetänkande av Att vända frånvaro till närvaro – en utredning om problematisk elevfrånvaro. Stockholm: Fritzes.

SOU 2021:11. *Bättre möjligheter för elever att nå kunskapskraven –aktivt stöd- och elevhälsoarbete samt stärkt utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning*. Slutbetänkande. Stockholm: Fritzes.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2018). *Elevhälsoarbete under utveckling*. Stockholm: SPSM.

Thapa, A. m.fl. (2013), A Review of School Climate Research i *Review of Educational Research*, v83 n3, s. 357-385.

Törnsén, M. (2018), Rektors roll i elevhälsoarbetet, i Löfberg, C (red.) *Elevhälsoarbete under utveckling*, Stockholm: SPSM.

Internetkällor

Folkhälsomyndighetens webbsida om barn och unga: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/halsa-i-olika-grupper/barn-och-unga/>. Hämtat 6 juni 2021.

Lundström, M. och Sjöström, J. (2019). *Hälsoval och kritisk hälsolitteracitet*. Hämtat från Skolverkets hemsida: https://larportalen.skolverket.se/#/modul/2-natur/Gymnasieskola/512-Medicin-halsa-och-ohalsa/del_07/. Publicerat januari 2019. Hämtat 6 juni 2021.

Skolverkets kommentarmaterial till ämnesplanen i idrott och hälsa (gymnasiet). Hämtad från Skolverkets hemsida: <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=1530314731%2Fsyl-labuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DIDR%26lang%3Dsv%26tos%3Dgy%26p%3Dp&sv.url=12.5dfee44715d35a5cdfa92a3>. Publicerat 11 oktober 2020. Hämtat 6 juni 2021.

Skott, P. *Elevs och lärares välmående – en skolledares angelägenhet*. Hämtat från Skolverkets hemsida: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/elevs-och-larares-valmaende---skolledarens-angelagenhet>. Publicerat 6 november 2018. Hämtat 6 juni 2021.

Bilagor

Bilaga 1 Metod och genomförande

Kvalitetsgranskningen av gymnasieskolors arbete för att främja elevers hälsa omfattar 28 gymnasieskolor, varav 21 med offentlig huvudman och sju med enskild huvudman. Med anledning av osäkerheten med covid-19 genomfördes granskningen genom distansintervjuer och de beslut som delgavs skolorna och huvudmännen redogjorde för iakttagelser och gav också i flera fall rekommendationer utan krav på uppföljning. Intervjuerna genomfördes under perioden oktober 2020 till januari 2021.

Intervjuer genomfördes digitalt med undervisande lärare, elevhälsans personal, elever och rektorer. För att säkerställa likvärdighet i intervjuerna har gemensamma intervjuguides utformats och använts vid intervjuerna. Intervjuguiderna har utarbetats med utgångspunkt i styrdokument, forskning och Skolinspektionens samlade bild från tidigare granskningar.

Urval

Urvalet omfattar gymnasieskolor med olika programtyper men gemensamt för samtliga skolor är att de har högskoleförberedande program. I syfte att fånga variation mellan skolenheterna ingår skolor med både offentliga och enskilda huvudmän i större, medelstora och mindre kommuner. Ett överurval har gjorts för att kunna säkerställa att samtliga skolor erbjuder högskoleförberedande program och för att ta höjd för ett eventuellt bortfall på grund av covid-19.

Dokumentstudier

Som underlag för granskningen har dokument begärts in från huvudman och rektor. Inför intervjuerna har Skolinspektionen bitt skolorna om att få ta del av viss dokumentation, som eventuell elevhälsoplan och/eller andra strategiska dokument som berör elevers fysiska, psykiska och psykosociala hälsa, samt exempel på individuella elevscheman, provscheman, läxscheman eller liknande, såväl som pedagogiska planeringar eller liknande för Idrott och hälsa 1. Dokumentbegäran har varit densamma till alla skolor.

Intervjuer

I granskningen har intervjuer varit en central datainsamlingsmetod. För att besvara granskningens frågeställningar har digitala intervjuer genomförts vid varje skola med lärare, elevhälsans personal, elever och rektor.

Elevintervjuer

Elever från både yrkesförberedande och studieförberedande program har intervjuats (när det varit aktuellt), huvudsakligen från år 2 och 3. En jämn könsfördelning har eftersträvat. Skolorna har även uppmuntrats att låta någon/några representanter från elevråd/elevkår delta i intervjun. Eleverna har informerats om att deras deltagande i intervjun är frivilligt.

Läraryntervjuer

Två lärargrupper har intervjuats. En grupp med lärare som undervisar i kurser som är direkt berörda av granskningens tema utifrån ämnesinnehåll, som t.ex. idrott och hälsa, naturkunskap och eventuella kurser på yrkesprogram med hälsoperspektiv, samt en grupp med lärare som undervisar i andra ämnen och kurser utan explicit hälsoperspektiv.

Intervju med elevhälsans personal

Representanter för elevhälsan har intervjuats. Skolorna har uppmuntrats att låta en studie- och yrkesvägledare ingå. Psykolog har endast undantagsvis ingått i de grupper med representanter för elevhälsan som Skolinspektionens intervjuat. Däremot har annan relevant personal, som till exempel heltidsmentor, deltagit vid några intervjuer.

Rektorsintervjuer

Intervju med rektor på aktuell skolenhet har genomförts.

Elevenkät

En frivillig elevenkät har också använts för att komplettera elevintervjuerna. Med anledning av situationen med covid-19 genomfördes enkäten som ett frivilligt erbjudande till skolorna. 24 av 28 skolor valde att använda enkäten, med varierad svarsfrekvens.

Varje huvudman och skola har efter avslutade intervjuer fått ett beslut där Skolinspektionen redovisat de iakttagelser som gjorts. Som stöd i bedömningarna har utredarna använt sig av bedömningsstöd samt deltagit i återkommande bedömningsseminarier. Besluten har anpassats utifrån situationen med covid-19 och istället för utvecklingsområden med krav på uppföljning har skolor istället getts rekommendationer. En fördjupad analys av den insamlade empirin från alla granskade verksamheter har utgjort underlag för de övergripande resultat som presenteras i denna rapport

Bilaga 2 Granskningens skolor och huvudmän

Academy of Retail and Business (ARB)	Academy of Retail and Business Education Kristianstad AB
Anderstorp gymnasiet 3	Skellefteå kommun
Brinell gymnasiet 3	Nässjö kommun
Bromangymnasiet 1	Hudiksvalls kommun
Celsiuskolan	Uppsala kommun
De Geergymnasiet 6	Norrköpings kommun
Elof Lindälvs gymn Enhet 2	Kungsbacka kommun
Europaskolan Strängnäs	Europaskolan Utbildning AB
Fjällgymnasiet	Bergs kommun
Göteborgs Högre Samskola, gymnasiet	Stiftelsen Göteborgs Högre Samskola
Hersby gymnasium	Lidingö kommun
Holavedsgymnasiet SCD	Tranås kommun
Ingridskolan, gymnasiet	Ingridskolan AB
Internationella Engelska Gymnasiet Södermalm	Internationella Engelska Skolan i Sverige AB
Johannes Hedberg gymnasiet	Folkuniversitetet, Stiftelsen kursverksamheten vid Lunds universitet
Jämtlands Gymn, Wargentin 2B	Jämtlands gymnasieförbund
Midgårdsskolan ESTEA	Umeå kommun
Nils Fredriksson Utbildning, gymnasium	Svedala kommun
Njudungsgymnasiet 3	Vetlanda kommun
Nyströmska skolan 1	Söderköpings kommun
Rinmangymnasiet RI 1	Eskilstuna kommun
Rytmus Borlänge	Rytmus AB
Sandagymnasiet RO 2	Jönköpings kommun
Sundsta-Älvkull gymnasiet 6	Karlstads kommun
Torsås korrespondens gymnasium 2	Torsås kommun
Vallentuna gymnasium	Vallentuna kommun
Vimmerby gymnasium	Vimmerby kommun

Bilaga 3 Referensgrupp

Lydia Folke, undervisningsråd, Skolverket

Ingrid Hylander, professor, Karolinska institutet

Sarah Neuman, rådgivare, Specialpedagogiska skolmyndigheten

Erica Sjöberg, rådgivare, Specialpedagogiska skolmyndigheten

Bilaga 4 Författningsstöd

Skollagen (2010:800)

1 kap. 5 §

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.

Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling.

Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

2 kap. 8 §

Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar

2 kap. 9 §

Det pedagogiska arbetet vid en förskole- eller skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas.

Rektorn ska benämnas på detta sätt. Benämningen ska förbehållas den som har en anställning som rektor.

En ställföreträdare får utses för en rektor.

2 kap. 10 §

Rektorn beslutar om sin enhets inre organisation och ansvarar för att fördela resurser inom enheten efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov. Rektorn fattar i övrigt de beslut och har det ansvar som framgår av särskilda föreskrifter i denna lag eller andra författningar.

Rektorn får uppdra åt en anställd eller en uppdragstagare vid förskole- eller skolenheten som har tillräcklig kompetens och erfarenhet att fullgöra enskilda ledningsuppgifter och besluta i frågor som avses i första stycket, om inte annat anges.

2 kap. 25 §

För eleverna i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas.

För medicinska, psykologiska och psykosociala insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Vidare ska det finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses.

4 kap. 2 §

I 26 kap. finns bestämmelser om tillsyn, statlig kvalitetsgranskning och andra utbildningar.

4 kap. 3 §

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

4 kap. 4 §

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

4 kap. 5 §

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

4 kap. 6 §

Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

4 kap. 9 §

Barn och elever ska ges inflytande över utbildningen. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem.

Informationen och formerna för barnens och elevernas inflytande ska anpassas efter deras ålder och mognad.

Eleverna ska alltid ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen. Elevernas och deras sammanslutningsarbete med inflytandefrågor ska även i övrigt stödjas och underlättas.

I 6 kap. 17 och 18 §§ arbetsmiljölagen (1977:1160) finns bestämmelser om elevskyddsombud.

15 kap. 2 §

Gymnasieskolan ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet.

Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper.

Utbildningen i gymnasieskolan ska i huvudsak bygga på de kunskaper eleverna fått i grundskolan eller i motsvarande utbildning. Den vidareutbildning som ges i form av

ett fjärde tekniskt år ska därutöver bygga på de kunskaper eleverna fått på teknikprogrammet eller i motsvarande utbildning.

26 kap. 19 §

Statens skolinspektion ska granska kvaliteten i sådan utbildning och annan verksamhet som står under dess tillsyn eller under tillsyn av en kommun enligt detta kapitel.

Förordning (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan (Gy11)

Av följande avsnitt i Gy11 framgår bland annat följande.

1. Skolans värdegrund och uppgifter

Utbildningen ska främja elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Skolan ska uppmärksamma hälso-, livsstils- och konsumentfrågor, ge eleverna möjligheter att få överblick och sammanhang, samt sträva efter att ge eleverna förutsättningar att regelbundet bedriva fysiska aktiviteter.

2.1. Kunskaper

Det är skolans ansvar att varje elev som har slutfört ett nationellt program eller annan nationellt fastställd utbildning med eget examensmål inom gymnasieskolan eller ett introduktionsprogram i den utsträckning det framgår av elevens individuella studieplan har kunskaper om förutsättningarna för en god hälsa.

Alla som arbetar i skolan ska samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande.

Läraren ska utgå från den enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande, och stärka varje elevs självförtroende samt vilja och förmåga att lära; stimulera, handleda och stödja eleven och ge extra anpassningar eller särskilt stöd till elever i svårigheter; i undervisningen beakta resultatet av utvecklingen inom ämnesområdet och för undervisningen relevant pedagogisk och annan forskning.

Läraren ska vidare organisera och genomföra arbetet så att eleven bland annat utvecklas efter sina egna förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga, upplever att kunskap är meningsfull och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt, får möjlighet till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang, och får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.

2.3. Elevernas ansvar och inflytande

Alla som arbetar i skolan ska gemensamt med eleverna ta ansvar för den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön.

Läraren ska tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen.

2.6. Rektorns ansvar

Rektorn har ett särskilt ansvar för att

- lärarna anpassar undervisningens uppläggning, innehåll och arbetsformer efter elevernas skiftande behov och förutsättningar,

- skolans arbetsformer utvecklas så att ett aktivt elevinflytande gynnas,
- undervisningen, elevhälsan och studie- och yrkesvägledningen utformas så att eleverna får den ledning och stimulans, de extra anpassningar, särskilt stöd samt andra stödåtgärder som de behöver,
- samverkan mellan lärare i olika kurser kommer till stånd så att eleverna får ett sammanhang i sina studier,
- skolans arbete med kunskapsområden, där flera ämnen ska bidra och samordnas så att de utgör en helhet för eleven samt
- eleverna får kunskaper om sex- och samlevnad samt riskerna med tobak, alkohol, narkotika och andra droger.

Förordning (SKOLFS 2010:261) om ämnesplaner för de gymnasiegemensamma ämnena

Ämnesplan för idrott och hälsa

I kursen idrott och hälsa 1 (som ingår i alla de nationella gymnasieprogrammen) anges i det centrala innehållet att undervisningen ska behandla bland annat den fysiska aktivitetens och livsstilens betydelse för kroppslig förmåga och hälsa, kosthållning, droger och dopningspreparats betydelse för hälsa och prestation, samt spänningsreglering och mental träning.

I kursen idrott och hälsa 2 anges i det centrala innehållet att undervisningen ska behandla fysiologiska och psykologiska effekter av träning och fysisk aktivitet, hälsobegreppets grunder, hälsofrämjande arbetssätt samt hur arbetssätten kan dokumenteras, idrott, dans och motionsaktiviteter som samhällsfenomen och som sociala och kulturella verktyg, olika kroppsideals påverkan på människor, till exempel ätstörningar och dopning, samt miljöer: samspel mellan situationens krav och människan utifrån ergonomiska aspekter.

Ämnesplan för naturkunskap

I kursen naturkunskap 1b (som ingår de högskoleförberedande förberedande programmen, förutom naturvetenskaps- och teknikprogrammet) anges i det centrala innehållet att undervisningen ska behandla samband mellan individens hälsa, dagliga vanor och livsstilar i samhället, till exempel i fråga om träning, kost, droger, konsumtion och påverkan på miljön. Hur naturvetenskap kan användas som utgångspunkt vid kritisk granskning av budskap och normer i medierna. Samt naturvetenskapliga aspekter på, reflektion över och diskussion om normer, rörande människans sexualitet, lust, relationer och sexuella hälsa.

I kursen naturkunskap 1a1 (som ingår på yrkesförberedande program) anges i det centrala innehållet att undervisningen ska behandla naturvetenskapliga aspekter på, reflektion över och diskussion om normer, rörande människans sexualitet, lust, relationer och sexuella hälsa.

Ämnesplan för religionskunskap

I kursen religionskunskap 1 (som ingår i alla de nationella gymnasieprogrammen) anges i det centrala innehållet att undervisningen ska behandla bland annat relig-

ion i relation till kön, socioekonomisk bakgrund, etnicitet och sexualitet. Samt tolkning och analys av olika teorier och modeller inom normativ etik samt hur dessa kan tillämpas. Etiska och andra moraliska föreställningar om vad ett gott liv och ett gott samhälle kan vara.

Ämnesplan för biologi

I kursen biologi 2 anges i det centrala innehållet att undervisningen ska behandla bland annat sambandet mellan levnadsförhållanden, hälsa och sjukdom.

Ämnesplan för hälsa

Ämnet hälsa omfattar kurserna ergonomi, hälsopedagogik, kost och hälsa och mental träning. I kursen kost och hälsa anges i det centrala innehållet bland annat att undervisningen ska behandla bland annat kostens och måltidens betydelse för hälsa och välbefinnande, näringslära, livsmedelskvalitet och tillagning, samt betydelsen av fysisk aktivitet och vila för människors hälsa.

Ämnesplan för psykologi

I kursen psykologi 1 anges i det centrala innehållet att undervisningen ska behandla bland annat psykisk hälsa och ohälsa med betoning på stress och stresshantering samt kriser och krishantering.

Bilaga 5 Begreppsförklaring

Elevhälsan

Begreppet syftar på elevhälsans samtliga insatser: medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska.⁵⁰ Ordet används ibland också som ett samlingsbegrepp för de personer som ingår i skolors elevhälsoteam.

Förebyggande arbete

Innebär att förhindra uppkomsten av eller påverka förlopp av sjukdomar, skador, fysiska, psykiska eller sociala problem, det vill säga åtgärder för att minska risken för ohälsa. Målet med förebyggande åtgärder är att minska riskfaktorers inflytande och samtidigt stärka skyddsfaktorer för att därigenom minska symtombelastning och risk för ohälsa.⁵¹

Hälsa

Hälsa kan definieras både som avsaknad av ohälsa och som ett tillstånd av välbefinnande.⁵² Hälsa kan också förstås som individers förmåga att förvärva, förstå och använda hälsoinformation i syfte att bibehålla, främja eller förbättra hälsa, samt att fatta självständiga beslut i hälsofrågor.⁵³

Hälsa, i ämnesplanen för idrott och hälsa

Hälsa, liksom kroppslig förmåga, ses i *ämnesplanen för idrott och hälsa* som ett resultat av elevens aktiviteter. Ämnesplanen betonar den fysiska aspekten på hälsa för att synliggöra ämnets särskilda bidrag till hela skolans "hälsoupdrag". Begreppen idrott och hälsa i ämnets namn signalerar inte en tudelning av ämnet där hälsa betraktas som något som är skilt från idrott.⁵⁴

Hälsofrämjande arbete

Hälsofrämjande arbete utgår från kunskap om vad som gör att elever utvecklas väl och mår bra. Det innebär ett fokus på att stärka eller att bibehålla människors fysiska, psykiska och sociala välbefinnande.⁵⁵

Hälsofrämjande förhållningssätt

Ett hälsofrämjande förhållningssätt kännetecknas av ambitionen att identifiera, stärka och ta hänsyn till individens egna resurser för att främja hälsa. Det innebär också att ha ett salutogent perspektiv och att öka individers delaktighet och tilltro till den egna förmågan. Förhållningssättet genomsyras av dialog, delaktighet och jämlikhet i mötet med individen. Det syftar till att individen ska kunna fatta självständiga beslut och att individens värderingar och upplevelse av mål och mening i livet ska respekteras.

Hälsolitteracitet

---

⁵⁰ 2 kap. 25 § skollagen

⁵¹ Skolverket och Socialstyrelsen (2016), *Vägledning för elevhälsan*, s 28.

⁵² Folkhälsomyndigheten (2021), *Folkhälsans utveckling, Årsrapport 2021*.

⁵³ Se t.ex. Skolverket: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/rektorer-viktiga-for-halsoframjande-arbete-i-skolan> och Karolinska institutet: <https://mesh.kib.ki.se/term/D057220/health-literacy>

⁵⁴ Skolverkets kommentarmaterial för ämnet idrott och hälsa i gymnasieskolan.

⁵⁵ Skolverket och Socialstyrelsen (2016), *Vägledning för elevhälsan*, (s28)

En individs kapacitet att lära sig, tolka och omsätta kunskaper om sin egen hälsa för att som en följd av det kunna utveckla hälsa och välbefinnande.⁵⁶

Risk- och friskfaktorer

Salutogena **friskfaktorer** skyddar inte bara mot ohälsa utan bidrar även till ökad hälsa. I praktiken är många friskfaktorer begreppsmässigt relaterade till motsatta **riskfaktorer**. Om vi till exempel pratar om god sömn som en friskfaktor så kan vi också identifiera sådant som leder till bristande sömn som en riskfaktor. Med andra ord används **risk- och friskfaktorer** som begrepp för att synliggöra sådant som påverkar vår hälsa. **Friskfaktorer** är sådant som kan bidra positivt till hälsa och som kan skydda oss mot och motverka ohälsa; dessa kallas därför ibland också för skyddsfaktorer.

Salutogent

Från latinets *salus* som betyder hälsa. Ett salutogent synsätt fokuserar på faktorer som orsakar och vidmakthåller hälsa. Den teoretiska grunden i detta perspektiv är Antonovskys salutogenesteori, där "känsla av sammanhang" är ett bärande begrepp. Kortfattat innebär teorin att vi människor har ett behov av att uppleva att tillvaron är begriplig och förutsägbar, hanterbar och meningsfull för att en känsla av sammanhang ska uppstå. Detta perspektiv skiljer sig från det som ofta varit skolkulturen traditionellt, där fokuseringen ligger på problem. Utgångspunkten är att påfrestningar aldrig helt kan undvikas, men att eleverna lättare kan möta påfrestningar konstruktivt om stämningen i skolan präglas av trygghet och värme och undervisningssituationen är strukturerad, överblickbar och anpassad till elevens förutsättningar.⁵⁷ Ett patogent synsätt är motsatsen till ett salutogent.

Undervisning

Enligt skollagen sådana målstyrda processer som under ledning av lärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden.⁵⁸ Elevhälsan kan bidra med sin kompetens för att utveckla undervisningen på organisations-, grupp- eller individnivå.⁵⁹

Utbildning

Utbildning är enligt skollagen den verksamhet inom vilken undervisning sker utifrån bestämda mål. Utbildningen ska exempelvis främja elevers utveckling, lärande och lust att lära, och i samarbete med hemmen främja deras allsidiga och personliga utveckling. Elevhälsan är en del av utbildningen och ska stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål.⁶⁰

Åtgärdande arbete

Innebär att hantera problem och situationer som har uppstått i en organisation, i en grupp eller hos en individ. I relation till elevhälsan är åtgärdande arbete till exempel arbetet med särskilt stöd och åtgärdsprogram.⁶¹

---

⁵⁶ Skolverket (2019) *Hälsa för lärande*.

⁵⁷ Se t.ex. Skolverket och Socialstyrelsen (2016), *Vägledning för elevhälsan*, s. 101f.

⁵⁸ Skollagen 1 kap 3 §

⁵⁹ Skolverket och Socialstyrelsen (2016), *Vägledning för elevhälsan*, sid 13.

⁶⁰ 1 kap 3 § och 2 kap 25 § skollagen; Skolverket och Socialstyrelsen (2016) *Vägledning för elevhälsan*, s. 10

⁶¹ Skolverket och Socialstyrelsen (2016), *Vägledning för elevhälsan*, s. 29

Bilaga 6 Elevenkät

24 av 28 skolor erbjöd elever att svara på enkäten. Svarsfrekvensen varierade på skolorna.

Antal svar	3017
Antal elever totalt	8410
Svarsfrekvens:	36%
Jag upplever att det finns en bra gemenskap mellan elever på min skola	
Stämmer mycket bra	35
Stämmer bra	45
Stämmer delvis	16
Stämmer dåligt	3
Vet ej	2
Har situationen med Covid19 påverkat gemenskapen på skolan?	
Ja	54
Nej	46
Det finns olika sociala aktiviteter på skolan som jag kan delta i om jag vill (t.ex. frivilliga idrottsaktiveter, musik- eller körsångsgrupper, bokcirklar, teatergrupp, matteklubb eller annat)	
Stämmer mycket bra	24
Stämmer bra	31
Stämmer delvis	26
Stämmer dåligt	20
Vet ej	17
Har Situationen med Covid19 påverkat vilka sociala aktiviteter som finns på skolan?	
Ja	74
Nej	26
På min skola pratar lärare ofta med oss om hur man kan göra och tänka för att må bra	
Stämmer mycket bra	14
Stämmer bra	33
Stämmer delvis	37
Stämmer dåligt	16
Vet ej	3
Jag har lärt mig om...	
Betydelsen av fysisk aktivitet	70
Vikten av goda kostvanor	48
Hur könsnormer och könsidentitet påverkar oss	36
Vad psykisk ohälsa innebär	43

Risker med alkohol/droger/narkotika/tobak	54
Sociala mediars inverkan på psykiskt mående	44
Inget av ovanstående	13

Jag har möjlighet att prata och ställa frågor på lektionerna om sådant som handlar om livsstilsfrågor och mående/psykisk hälsa

Stämmer mycket bra	18
Stämmer bra	36
Stämmer delvis	32
Stämmer dåligt	15
Vet ej	11

Jag tycker att undervisningen om frågor som rör hälsa och välmående känns meningsfull utifrån mina behov och tankar

Stämmer mycket bra	21
Stämmer bra	42
Stämmer delvis	27
Stämmer dåligt	10
Vet ej	10

Det finns möjligheter för oss elever att vara fysiskt aktiva under raster och håltimmar (t.ex. pingisbord, gym eller annat)

Stämmer mycket bra	13
Stämmer bra	23
Stämmer delvis	30
Stämmer dåligt	33
Vet ej	4

Undervisningen i idrott och hälsa har gett mig möjligheter att prova på olika träningsformer

Stämmer mycket bra	30
Stämmer bra	41
Stämmer delvis	21
Stämmer dåligt	8
Vet ej	6

Jag deltar gärna på lektionerna i idrott och hälsa

Stämmer mycket bra	46
Stämmer bra	30
Stämmer delvis	13
Stämmer dåligt	11
Vet ej	4

Jag har bra möjligheter på skolan till ombyte och dusch i samband med idrottslektionerna

Stämmer mycket bra	40
Stämmer bra	37
Stämmer delvis	15
Stämmer dåligt	8
Vet ej	6

Lärarna på skolan samordnar prov/läxor så att jag får en rimlig arbetsbelastning

Stämmer mycket bra	13
Stämmer bra	31
Stämmer delvis	35
Stämmer dåligt	22
Vet ej	2

Jag trivs bra i skolan

Stämmer mycket bra	44
Stämmer bra	41
Stämmer delvis	12
Stämmer dåligt	4
Vet ej	1

Jag skulle beskriva mina studieresultat som ...

Mycket bra	22
Ganska bra	64
Ganska dåliga	11
Mycket dåliga	2
Vet ej	3